

GÖTEBORGS UNIVERSITET

HANDELSHÖGSKOLAN

Juridiska institutionen

Självbestämmande och konflikten i södra Thailand

Examensarbete vt. 2011

Juris kandidatprogrammet

Tillämpade studier 30 hp

Ämne: Internationell rätt

Författare: Thomas Byström

Handledare: Mikael Baaz

Innehåll

1 Sammanfattning.....	1
2 Inledning.....	3
2.1 Bakgrund.....	3
2.2 Syfte.....	5
2.3 Frågeställning.....	6
2.4 Metod.....	6
2.5 Disposition.....	8
3 Teoretiska utgångspunkter.....	8
3.1 Internationella rättens ursprung och utveckling.....	9
3.2 Internationella rätten under det kalla kriget.....	10
3.3 Internationella rätten idag.....	11
3.4 Mina uppfattningar och utgångspunkter.....	12
4 Patanis Historia.....	13
5 Självbestämmande i Internationell rätt.....	19
5.1 Självbestämmande fram till och med kalla krigets slut.....	21
5.1.1 Begreppets födelse.....	21
5.1.2 Traktaträtt.....	23
5.1.3 Sedvanerätt.....	29
5.1.4 Praxis.....	30
5.1.5 Sammanfattande slutsats.....	33
5.2 Självbestämmande efter kalla krigets slut.....	33
5.2.1 Kosovo.....	37
5.2.2 Åsikterna går isär.....	42
5.2.4 Sammanfattande slutsats självbestämmande.....	55
6 Slutsats.....	58
7 Källförteckning.....	64
7.1 Offentligt tryck.....	64
7.2 Litteratur.....	64
7.2.1 Böcker.....	64
7.2.2 Artiklar.....	65

7.2.3 Övrig Litteratur	66
7.3 Rättsakter FN	66
7.3.1 Resolutioner Generalförsamlingen.....	66
7.3.2 Resolutioner Säkerhetsrådet.....	67
7.3.3 Övriga FN-dokument	67
7.4 Praxis	67
7.4.1 Internationella domstolen.....	67
7.4.2 Europadomstolen för mänskliga rättigheter	68
7.4.3 Övrig praxis	68
7.5 Internet.....	68

1 Sammanfattning

Inte långt ifrån stränderna där mellan 400 000 och 500 000 svenskar spenderar sin semester varje år pågår en konflikt som idag kännetecknas av ett närmast urskiljningslöst dödande. En konflikt som bara sedan 2004 har skördat över 4400 människoliv och skadat betydligt fler. Konflikten står mellan den thailändska staten och de grupper i södra Thailand som förespråkar självständighet för de tre södra provinserna Pattani, Yala och Narathiwat, ett område också känt som Patani. Den stora delen av befolkningen, runt 80 procent, i södra Thailand är malajer. Malajerna, som är muslimer, har både ett språk och en religion som skiljer sig ifrån majoritetens i Thailand där nästan 95 procent är buddister och talar thailändska. Platsen för konflikten, Patani, utgjorde från slutet av 1300-talet fram till det erövrades av Thailand 1786, ett självständigt kungadöme. Efter erövringen 1786 började Thailand att avkräva Patani på tribun. Under 1800-talet började Thailand att alltmer knyta Patani till sitt eget rike, något som slutligen skedde fullt ut 1902 då Patani annekterades. Motståndet mot Thailand har i stort varit verksamt under hela denna period med en intensitet som i mångt och mycket har följt den thailändska statens försök att assimilera Patani och de malajer som bor där. Diskriminering mot malajer har tidvis varit utbredd och den malajiska kulturen har undertryckts. Den civila befolkningen har utsatts för våld, övergrepp och godtyckliga arresteringar. Olika motståndsgrupper har dykt upp genom åren med krav som varierat från olika grader av autonomi till självständighet eller association med Malaysia.

Inom den internationella rätten finns en grundläggande princip om självbestämmande för alla folk. Denna har sitt ursprung någonstans kring tiden för de franska och amerikanska revolutionerna och har i mer modern tid tillämpats i bl.a. mellankrigstidens Europa. Sitt stora genombrott fick den dock genom avkoloniseringen. Självbestämmande består av en intern respektive en extern del. Den externa delen rör ett områdes yttre beskaffenhet och aktualiserar frågor om självständighet associering eller integration med befintlig stat. Den interna aspekten däremot riktar sig till den interna politiska, ekonomiska och sociala situationen inom en stat. Här aktualiseras frågor om bl.a. politiskt deltagande, likabehandling och olika former av autonomi.

Sett till kraven på självständighet framgår att det är den externa biten av självbestämmande som eftersöks av flera utav separatistgrupperna. Den externa biten av självbestämmande kan aktualiseras vid tre olika situationer. Då malajerna i södra Thailand inte är ett folk under en kolonialregim i ordets klassiska bemärkelse och heller inte befinner sig under främmande makts ockupation är det bara den

tredje och sista möjligheten som kan bli aktuell, nämligen avhjälpande secession. Den diskriminering och de övergrepp som malajerna har utsatts för är dock inte av en sådan omfattning att denna rätt aktualiseras. Malajerna är däremot ett folk i bemärkelsen rätten till självbestämmande. De har en gemensam historia, en gemensam etnisk identitet och ursprung, ett gemensamt språk, en gemensam kultur samt en gemensam religion. De har dessutom en uppfattning av sig själva som ett distinkt folk som skiljer sig ifrån andra folk. De har därför rätt till internt självbestämmande. Konflikter mellan malajerna och den thailändska staten har dykt upp inom en rad olika områden, t.ex. vid användandet av malajernas eget språk, utbildning, ekonomisk fördelning, tillgång och tillträde till jobb och representation på lokal nivå. Malajerna har dessutom varit utsatta för våld och diskriminering. Perioderna då en högre grad av självstyre har tillerkänts området är de perioder som präglats av mest lugn och av mest kulturell tolerans. Detta sammantaget bäddar för att malajerna i södra Thailand har rätt till internt självbestämmande i form av autonomi.

2 Inledning

2.1 Bakgrund

Varje år åker någonstans mellan 400 000 och 500 000 svenskar till Thailand för att njuta av sol och bad, för det mesta helt ovetandes om att det inte långt ifrån stränderna briserar bomber och att lärare skjuts till döds på väg till sina jobb i en konflikt som bara de senaste sex åren har skördat över 4400 offer.¹ Konflikten utspelar sig i Thailands fyra södra provinser och har, den höga svenska närvaron till trots, ådragit sig ytterst lite uppmärksamhet i svensk media och i den svenska utrikespolitiska debatten.² Konflikten har sina rötter i motsättningar mellan den thailändska staten och den etniska majoriteten i de södra provinser, malajerna. Den thailändska staten hävdar sin rätt till suveränitet över hela "sitt" territorium samtidigt som malajerna gör anspråk på självbestämmande över en del av samma territorium. Malajernas krav har varierat från olika former av självstyre till självständighet i form av en egen stat.³ Det är dock inte bara i Thailand som denna typ av konflikt utspelar sig, långt därifrån. Denna typ av konflikt är idag troligtvis den vanligaste konfliktformen.⁴ Flera av de allvarligaste konflikterna de senaste 20 åren har varit en direkt följd av krocken mellan krav på olika former av självbestämmande och staters hävdande av vidmakthållen suveränitet. I början av 90-talet blossade det blodiga kriget i Jugoslavien upp som en direkt följd av de olika etniska gruppernas krav på självbestämmande. Ungefär samtidigt och som en följd av Tjetjeniens utropande av och verkande för självständighet startade det första Tjetjenienkriget. Båda dessa exempel var på ett eller annat sätt sammanlänkade med Sovjetunionen och dess sammanbrott. Konflikter till följd av strävan efter självbestämmande är däremot på intet sätt begränsade här till utan återfinns i stort sett i alla delar av världen, från Chiapas i Mexico, till Kyenstaten i Burma. Andra kända exempel är Tibet, Kurdistan och Sudan. Exempel kan t.o.m. tas i västra Europa där Belgien riskerar att delas i två länder och där bomber har briserat i Spanien som ett led i ETA:s kamp för ett självständigt Baskien. Eftersom världen endast består av 195 länder men uppemot 5 000 olika etniska grupper är denna typ av

¹ Utrikesdepartementets kommande rapport för mänskliga rättigheter i Thailand 2010, s. 5

² År 2009 lades det dock fram en motion av Mehmet Kaplan (mp) i riksdagen gällande situationen i södra Thailand Motion 2009/10:U351, Mänskliga rättigheter i Patani, södra Thailand

³ Abuza, *Conspiracy of Silence*, s. 5

⁴ Buchanan, *Justice, Legitimacy, and Self-Determination*, s. 332

konflikter något som troligtvis kommer att fortsätta att vara, kanske t.o.m. öka, som en stor källa till konflikter i världen.⁵

Mot bakgrund av det ovan anförda får konflikten i södra Thailand anses ytterst intressant att studera. Detta är dock något som låter sig göras på en rad olika sätt och utifrån en rad olika utgångspunkter. Då detta är en uppsats i juridik väljer jag, föga förvånande, en juridisk utgångspunkt. Närmare bestämt väljer jag att utgå från ett internationellrättsligt perspektiv. Anledningen till detta är att jag anser att frågan inte bara belyser en viktig aspekt i det enskilda fallet - konflikten i södra Thailand - utan att den även kan fungera som en måttstock för var någonstans rätten till självbestämmande står idag och därmed även bidra till insikt om liknande situationer i andra delar av världen. Eftersom konflikten har sin grund i en grupps krav på självbestämmande anser jag att det faller sig naturligt att det är just självbestämmande i internationell rätt som blir utgångspunkten för denna uppsats. Mig veterligen har inga större studier gjorts på denna konflikt sett utifrån självbestämmande. Sökningar efter självbestämmande och Patani eller södra Thailand ger dock träffar, vilket får anses tyda på att självbestämmande kommer på tal när konflikten diskuteras. Att mer på djupet närma sig konflikten utifrån perspektivet självbestämmande kan därför förhoppningsvis medföra att ett nytt perspektiv förs in samtidigt som klarhet kan bringas i vad självbestämmande faktiskt betyder i just det här fallet. Självbestämmande är dessutom ytterst intressant i det att det kanske är den mest kontroversiella och dynamiska normen i hela den internationella rätten.⁶ Principen om självbestämmande är också en av de mest betydelsefulla drivkrafterna i det internationella samfundet.⁷ Dessutom har kanske ingen norm heller blivit så förordad och allmänt accepterad som självbestämmande, detta samtidigt som innehållet och betydelsen av normen är ytterst vag och oklar.⁸

Mer specifikt kommer jag i uppsatsen att försöka utröna vad malajerna i södra Thailand har för rätt till självbestämmande. Denna fråga är relativt bred till sin karaktär och kan därför tyckas anbefalla avgränsningar. Jag har dock inte för avsikt att avgränsa frågan då det intressanta är just vilken rätt de faktiskt har enligt den internationella rätten, vad detta säger om konflikten och därmed vad andra liknande grupper kan tänkas ha för rätt respektive ”orätt”. Däremot kommer jag att försöka att genom valet av angreppssätt göra frågan mer lätthanterlig och kommer i viss mån den vägen att begränsa den. Jag kommer välja att försöka sammanfatta rättsområdet fram till en viss tidpunkt för

⁵ Boccara, A right to Self-Determination and a Privilege to Independence s. 21)

⁶ Knop, Diversity and Self-Determination in International Law, s. 99

⁷ Cassese, Self-Determination of Peoples, s. 1

⁸ Hannum, Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination, s. 27

att sedan se på den senaste utvecklingen och utifrån denna försöka se om det har skett någon förändring av rätten. Detta anser jag vara ett motiverat tillvägagångssätt då det får anses lättare att göra en statisk bedömning av rätten ur ett mer historiskt perspektiv, alltså vad rätten var vid en given tidpunkt. Utifrån denna grund torde det dessutom bli lättare att bedöma den senaste utvecklingen på området och därmed också lättare att svara på frågeställningen. Framförallt tror jag att detta tillvägagångssätt kommer att ge en god grundläggande kunskap och känsla för principen och dess utveckling. Som tidpunkt väljer jag kalla kriget. Anledningen till detta val är att kalla krigets slut får ses som den absolut största händelsen på den moderna internationella politikens område och därmed också i mångt och mycket på förutsättningarna för den internationella rätten. Efter kalla kriget får nog det mest uppmärksammande fallet som rört självbestämmande, både inom internationellrättsliga kretsar och inom internationell politik, anses vara Kosovo.⁹ Jag avser därför att vid bedömningen av den senaste utvecklingen på området studera detta exempel lite extra.

Jag uppger i stycket ovan att jag söker en närmast given rätt, malajernas rätt eller ickerätt till självbestämmande. Jag uppger även att jag delar upp bedömningen av rätten till självbestämmande i tiden, något som speglar en uppfattning om den internationella rätten som dynamisk och i ständig förändring, dessutom föränderlig efter kanske rent politiska händelser. Dessa båda påståenden är inte på något sätt givna eller okontroversiella utan är beroende av vilken syn man har på den internationella rätten. Jag ämnar därför att i inledning av detta arbete mycket kort redogöra för olika sätt att se på internationell rätt för att sedan redogöra för mina teoretiska utgångspunkter.

2.2 Syfte

Syftet med detta arbete är att bringa klarhet i hur rätten till självbestämmande förhåller sig till konflikten i södra Thailand för att därigenom fastslå vad malajerna i södra Thailand har för rätt till självbestämmande enligt internationell rätt.

⁹ Kosovos öde har i vart fall resulterat i många artiklar och diskussioner i internationellrättsliga kretsar, se t.ex. Hilpold, Peter, *The Kosovo Case and International Law: Looking for applicable Theories*, *Chinese Journal of International Law* (2009), Vol. 8, No. 1, 47-61; Pippan, Christian, *The International Court of Justice's Advisory Opinion on Kosovo's declaration of independence; an exercise in the art of silence*, *EJM* 3-4 (2010) 3: 145-166, s. 147; Ryngaert, Cedric, & Griffioen, Christine, *The Relavance of Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers*, *Chinese Journal of International law* (2009), Vol. 8, No. 3, 573-587, s. 574,

2.3 Frågeställning

Vilken rätt till självbestämmande har malajerna i södra Thailand och vad innebär den utifrån ett internationellrättsligt perspektiv?

2.4 Metod

I följande framställning kommer jag att använda en metod baserad på rättskällorna angivna i art 38 i internationella domstolens stadga. Artikelns inleds i punkten a med internationella konventioner erkända av de tvistande staterna och fortsätter därefter i punkten b med internationell sedvana, i punkten c följer generella principer och slutligen, i punkten d, praxis och doktrin. Det är relativt uppenbart, även vid en första anblick, att detta inte utgör en helt uttömmande lista över källorna i internationell rätt, t.ex. nämns inte FN-resolutioner. Artikelns stadgar heller inte någon inbördes hierarki källorna emellan. Artikel 38 utgör dock en bra utgångspunkt. När det gäller den inbördes hierarkin är en vanlig uppfattning att den följer ordningen i artikel 38,¹⁰ detta är också min uppfattning. Att traktat värderas högre än sedvana anser jag följa av den internationella rättens karaktär som en rätt präglad av en avsaknad av överstatlighet. Den internationella rätten bygger därför på ett direkt sätt på subjektens, alltså i huvudsak staternas, egna direkta viljor och medgivanden. När då en stat uttryckligen genom ett traktat förbinder sig till vissa åtaganden är de följaktligen också bundna av denna sin egen uttryckta vilja och medgivande. Denna slutsats kring hierarkin mellan traktat och sedvana styrks dessutom av domstolens resonering i *Anglo-Norwegian Fisheries Case*¹¹ där Norges konstanta nekande och protesterande mot ett visst agerande gjorde att Norge ej blev bunden av sedvanan som agerandet gav upphov till. Dessa situationer, där man ställer två rättskällor mot varandra, blir dock bara aktuella vid en direkt kollision två normer emellan. I annat fall är det min uppfattning att lämplig metod eller tillvägagångssätt är att göra som domstolen gjorde i *Nicaragua v. USA*¹² och helt enkelt tillämpa de olika rättskällorna ”samtidigt”. Detta torde också vara den absolut vanligaste situationen, att källorna alltså kompletterar varandra.¹³ Det finns dock sedvana som går före även traktat, nämligen sedvana som utgör *Jus Cogens*, något som följer av wienkonventionens art. 53.

¹⁰ Dixon, M, International law, s. 24

¹¹ Anglo-Norwegian Fisheries Case 1951 ICJ Rep. 116

¹² Nicaragua v. USA, 1984 ICJ Rep. 392

¹³ Dixon, s. 37.

Säkerhetsrådets resolutioner är enligt artikel 23 FN-stadgan direkt bindande för alla parter och därmed för i stort sett hela världen. Att dessa därmed utgör internationell rätt av högsta valör är därför föga förvånande. Generalförsamlingens resolutioner utgör enligt mig också en utmärkt källa. Den legitimitet som dessa innehar får nog anses kanske t.o.m. högre än säkerhetsrådets resolutioner då de facto har ett bredare *direkt* stöd. De är dock inte bara en källa för legitimitet utan även för legalitet, framförallt genom sin karaktär av sedvana. De är förvisso, tillskillnad från säkerhetsrådets resolutioner, inte bindande i sig, däremot utgör en resolution antagen och underskriven av t.ex. 90 procent av världens länder onekligen en stark indikation på vad som är sedvana på området. Själva resolutionen blir därför inte bindande, däremot den eventuella sedvana de är en indikator på. Domstolen har också i flera fall valt att lägga stor vikt vid just generalförsamlingens resolutioner.¹⁴ Då rätten såväl som staternas uppfattningar befinner sig i ständig förändring, anser jag det följa naturligt att senare ingånget traktat gäller före ett äldre, men också en äldre sedvana.

Att rätten befinner sig i ständig förändring är också något som ger upphov till ett behov av en metod för hur man bör hantera tolkningen och analysen av dessa förändringar. Normerna i t.ex. FN-stadgan har inte förändrats annat än i begränsad omfattning. Istället har världens uppfattningar om grundläggande värden förändrats, likaså har det skett rena förändringar i fakta, t.ex. när det gäller geografi, resursbehov, eller rent demografiska förändringar. Ny förståelse och forskning har också givit upphov till nya insikter i fakta. Därtill skall dessutom tilläggas att även grundläggande värderingar givetvis skiftar över tid. Det kan därför behövas ett sätt att förhålla sig till och strukturera hanteringen av dessa föränderliga tolkningsdata. För att underlätta analysen kommer jag därför att i de delar där argumentationen blir snårigare och ökar i omfattning att använda mig av en modell där jag försöker identifiera och strukturera argument utifrån tre olika kategorier, dessa är fakta, norm och värde. Faktakategorin som jag ämnar använda mig av är relativt bred och omfattar alla typer av verklighetsbeskrivningar och konsekvensanalyser. Normkategorin är den jag redogjort för ovan, alltså de klassiska rättskällorna. Värdekategorin innehåller argument som baseras enbart på, och heller inte gör anspråk på att vara annat än värde. Denna kategori ligger nära faktakategorin i det att våra uppfattningar om värden också påverkar våra uppfattningar om verkligheten men också då värden

¹⁴ Se t.ex. Western Sahara case, 1975 ICJ Rep. 12.

faktiskt kan hävdas utgöra verkligheten.¹⁵ Uppdelning i kategorier använder jag inte enbart p.g.a. de ovan nämnda praktiska skälen utan även för att det medför en öppenhet gentemot läsaren.

2.5 Disposition

Uppsatsen kommer att inledas med ett avsnitt som avhandlar uppsatsens teoretiska utgångspunkter. Därefter följer en redogörelse för Patanis historia. Efter avsnittet om Patanis historia följer ett större avsnitt om självbestämmande i internationell rätt. Detta avsnitt är i sin tur i huvudsak uppdelat i två delar. I den första delen går jag igenom rättskällorna för att försöka fastställa självbestämmande vid kalla krigets slut. I den andra delen följer en fortsättning på självbestämmande där jag utifrån den senaste utvecklingen på området samt diskussionen i doktrin försöker se om innehållet i rätten har förändrats och i sådana fall vad innehållet nu är. Därefter avslutas arbetet med en slutsats där jag utifrån avsnittet om Patanis historia samt avsnittet om självbestämmande tillämpar självbestämmande på malajerna i södra Thailand.

3 Teoretiska utgångspunkter,

Som jag nämnde i inledningen skall jag i denna del av uppsatsen kort redogöra för olika sätt att se på internationell rätt för att därefter helt enkelt redogöra för hur *jag* ser på internationell rätt. Att på detta vis göra en snabb orientering i olika perspektiv på internationell rätt tror jag är nyttigt eftersom det underlättar förståelsen för densamma och därmed för det som förmedlas av denna uppsats. Det innebär även en öppenhet gentemot läsaren att innan jag ger mig in och försöker skildra och tillämpa ett rättsområde redogöra för min principiella förförståelse för området i fråga. Då uppsatsen inte är en uppsats inom rättsfilosofi blir det dock en ytlig genomgång, min förhoppning är ändå att den skall fylla sin funktion.

Emellanåt kan man stöta på uppfattningar om att internationell rätt inte existerar eftersom ”ingen följer den”. Innan jag fortsätter med redogörelsen om olika sätt att se på internationell rätt kan det därför vara på sin plats att bara mycket kort bemöta dessa uppfattningar. Den internationella rättens existens tycker jag illustreras bäst på två mycket talande vis. Det första är ett enkelt konstaterande att stater faktiskt uppfattar internationell rätt som existerande. Den största kritiken mot Israels angrepp på Libanon 2006 och mot USA:s invasion av Irak 2003 var att angreppen bröt mot internationell rätt.

¹⁵ Martinson, C., Kreditsäkerhet i fakturafordringar, s. 77

Dessutom, kanske det mest talande, var att även de som genomförde attackerna sökte rättfärdiga dessa som förenliga med den internationella rätten.¹⁶ Det andra vis genom vilket det framgår att internationell rätt i högsta grad existerar är de massiva protester som orsakades av USA:s invasion av Irak. De största demonstrationerna i mänsklighetens historia orsakade i mångt och mycket av att vanliga människor runt om hela jorden tyckte att invasionen var olaglig och bröt mot internationell rätt.¹⁷ På samma sätt har även krigsfångarnas rättsstridiga behandling i Abu Grahbi orsakat omfattande protester.¹⁸ Detta visar klart på att internationell rätt sannerligen existerar.

3.1 Internationella rättens ursprung och utveckling

Internationell rätt brukar ofta härledas tillbaka till Hugo Grotius och hans *Om krigets och fredens rätt*¹⁹ utgiven 1625.²⁰ Jean Bodin var dock före med att genom sitt verk *The six Books of Commonwealth*²¹, på tvärs med tidigare medeltida uppfattningar grundade på en kristen europeisk universalrepublik, utge en teori om den suveräna staten. Utgångspunkterna för dem båda var naturrättsliga, alltså att vissa rättsregler härstammar direkt ifrån människans natur och därmed är givna. Den verkliga rätten ansågs vara objektivt sann, gällandes i alla tider och för alla folk och kunde inses omedelbart med förnuftet.²² Under 1700-talet mötte naturrätten kritik från utilitarismen. Den största kritiken mot naturrätten kom dock i och med rättspositivismens uppkomst under början av 1800-talet. Enligt rättspositivismen skall rättsvetenskapen likväl som all annan vetenskap vara empiriskt uppbyggd. Rätten existerar inte av sig självt eller som given varken av gud eller av naturen, rätten är det som rådande samhällsmakt har fastslagit.²³ Inom nationell rätt var alltså rätten enligt rättspositivismen ett uttryck för statsviljan.²⁴ På den internationella rättens område saknas en överordnad ”samhällsmakt”, eller kanske bättre uttryckt det saknas ett hierarkiskt lagstiftande och verkställande system.²⁵ Där blev istället rätten ett uttryck för staternas vilja och var alltså baserad på staternas gemensamma samtycke.²⁶ Under 1800-talet, innan demokratin hade utvecklats i Europa, var det alltså suveränens,

¹⁶ Dixon, s. 4

¹⁷ Brunnée & Toope, Legitimacy and Legality in International Law, s. 1

¹⁸ Brunnée & Toope, s. 4

¹⁹ *De Jure Belli ac Pacis Libri Tres* eller *De Jure Belli ac Pacis*

²⁰ Baaz, Rätt och politik i det internationella samhället. Essäer och artiklar, s. 19, Strömberg, Rättsfilosofins historia i huvuddrag, s. 25

²¹ *Les Six Livres de la République* utgiven mellan 1577 och 1586

²² Strömberg s. 23

²³ Strömberg s. 54

²⁴ Baaz s. 21

²⁵ Brunnée & Toope s. 9

²⁶ Bring & Mahmoudi, Sverige och folkrätten, s. 27

eller om man så vill, diktatorns vilja som alltså utgjorde rätten. Rättspositivismen följde dock med i samhällsutvecklingen och kom att byta ut suveränens vilja mot någon form av demokratisk allmänvilja.²⁷ Naturrätten lever dock trots kritiken från rättspositivismen vidare speciellt inom området mänskliga rättigheter. Efter Nazitysklands utrotning av framförallt judar och zigenare sågs ett behov av regler som var högre än nationell rätt och rådande oberoende av regeringens och eller majoritetens vilja.²⁸ Denna konflikt mellan naturrätten och rättspositivismen har sedan dess fortsatt att vara dominerande inom rättsfilosofin.

Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet utvecklade Oliver Wendell Holmes i USA två teser som båda har kommit att ingå i det som går under beteckningen amerikansk rättsrealism.²⁹ Den första tesen var en prognosteori och byggde på att rätten var det man bedömer att domstolen kommer att döma. Den andra tesen var att den amerikanska konstitutionen skulle förstås som någonting levande och dynamiskt som borde tolkas flexibelt. Detta tankesätt med rätten som anpassningsbar och flexibel kom att bli ett signum för den amerikanska rättsrealismen. Rätten blev härigenom ett verktyg för samhälllig ingenjörskonst.³⁰ I Sverige utvecklade främst Hägerström, inom rättsfilosofin, den skandinaviska rättsrealismen. Rätten skulle till skillnad från naturrättens tankar ha verklighetsunderlag och rensas från metafysik.³¹ Det ansågs inte finnas någon naturlig rätt till liv och heller inget givet moraliskt rätt eller fel.³² Den skandinaviska rättsrealismen gjorde dock inte bara upp med naturrätten utan också med rättspositivismen då den inte ansåg att stater som sociala konstruktioner kunde vara innehavare av någon vilja. Dessutom, resonerades det, var stater själva uppbyggda av lagar och kan därför inte tjäna som förklaring till vad rätten är.³³ Lagar och regler följs dessutom inte p.g.a. att de utgör en befallning av makthavarnas vilja utan p.g.a. komplicerade sociala mekanismer.³⁴

3.2 Internationella rätten under det kalla kriget

Under det kalla kriget präglades den internationella rätten precis som den internationella politiken av den bipolära maktstrukturen. Två skolor uppstod som en direkt följd härav, på ena sidan den

²⁷ Baaz s. 21

²⁸ Bring & Mahmoudi, s. 27

²⁹ Baaz s. 22

³⁰ Baaz s. 22

³¹ Strömberg s. 66

³² Strömberg s. 66 f.

³³ Strömberg s. 67

³⁴ Baaz, The use of force and International Society, s. 29

sovjetiska skolan och på andra sidan den amerikanska New Haven-skolan. Den sovjetiska skolan eller doktrinen byggde på marxism-leninismen och såg den internationella rätten som ett medel för att uppnå politiska mål som t.ex. befrielse av förtryckta folk.³⁵ Uppfattningen om den internationella rätten präglades dock av en syn på rätten som baserad på staternas godkännande och samtycke. Således var regler som alla kunde komma överens om eller avtal där man uttryckligen samtyckt en del av internationell rätt medan generella rättsprinciper erkända av civiliserade stater inte var det.³⁶ Denna inriktning togs sedan vid och utvecklades i USA till det kritiska perspektivet *Critical Legal Studies Movement*. Fler inriktningar har sedan följt, det gemensamma och centrala för dem alla är dock att dekonstruera etablerade föreställningar om rätten.³⁷

New Haven-skolan baserades i mångt och mycket på den amerikanska rättsrealismen men var också en reaktion på den sovjetiska doktrinen. Den grundläggande tanken inom New Haven-skolan var att mot kommunismen samla den fria världen bakom de grundläggande friheterna.³⁸ New Haven skolan kan sammanfattas i tre punkter. Den första är policyinriktningen, alltså att rätten skall vara målinriktad och därmed vid i sitt tillämpningsområde. Den andre punkten är värdeorientering, rättsreglerna tolkas och tillämpas utifrån deras värdekonsekvenser. Den tredje och sista punkten är rörelseinriktning, den internationella rättens ses som en dynamisk och föränderlig social process. Utvecklingen och förändringen kan ske såväl unilateralt som plurilateralt.³⁹

3.3 Internationella rätten idag

Det vetenskapliga studiet av internationell rätt har i mångt och mycket varit ett splittrat fält.⁴⁰ Förståelsen och bilden av rätten har pendlat mellan naturrätt och rättspositivism men också mellan marxist-leninistiska föreställningar och starkt västligt värdeorienterade inriktningar. På samma sätt har också studiet av internationell politik pendlat. Under hela 1900-talet och fram till idag har pendeln svängt mellan liberalismen och dess tro på interdependensen som en stabiliserande och välståndsskapande kraft till rent realistiska strömningar där, om man hårdrar det, internationell politik är en kamp där det enda som egentligen spelar in är makt och styrka. Det har ganska träffande beskrivits som att realister ser världen som en djungel där den starkes rätt råder medan liberalerna ser

³⁵ Baaz s. 22

³⁶ Baaz s. 22

³⁷ Baaz s. 23

³⁸ Baaz s. 23

³⁹ Bring & Mahmoudi s. 31 ff.

⁴⁰ Baaz s. 27

djungeln som möjlig att genom internationella institutioner omvandla till ett zoo.⁴¹ Två begrepp som kan vara nyttiga i denna splittrade värld är att tänka på dessa teorier som antingen rationalistiska eller reflektivistiska. Rationalistiska är de teorier som bygger på uppfattningen om att världen existerar oberoende av vetenskapliga teorier och alltså därmed kan observeras och förstås med rent naturvetenskapliga empiriska tillvägagångssätt. Reflektionistiska teorier däremot utgår från att världen skapas av våra teorier och förespråkar därför ett mer humanistiskt tillvägagångssätt vid studiet av internationell politik.⁴² Som en reaktion på den ofta dominerande realismen och därmed rationalismen har konstruktivismen utvecklats och försökt att bredda förståelsen av internationell rätt. Realismen verkar enligt konstruktivismen begränsade på förståelsen. Att enbart fokusera på styrkeförhållanden och nationella intressen missar det faktum att intressen kan skapas eller omformas genom internationella strukturer såsom institutioner eller genom internationell lag.⁴³ Alexander Wendt, tysk statsvetare, försökte 1992 genom sin numera berömda artikel *Anarchy is what States Make of it* överbygga skillnaden mellan rationalismen och reflektivismen genom konstruktivismen.⁴⁴ Konstruktivismen eller socialkonstruktivismen ser i huvudsak på sambandet mellan idéer och materiella krafter. Enligt socialkonstruktivismen skapar aktörer strukturer genom att med sina idéer tolka verkligheten. Aktörerna påverkas å sin sida av de strukturer som andra eller rentav dem själva varit med och skapat. Denna växelverkan mellan aktörer och strukturer är det som främst intresserar företrädare för socialkonstruktivismen.

3.4 Mina uppfattningar och utgångspunkter

Ovan framgår att den internationella rättens utveckling har svängt över tiden. Olika skolor har uppstått dels som reaktioner på varandra men även utifrån samtida politiska realiteter och fenomen. Rätten är utsatt för samverkan med den kontext i vilken den verkar och av de aktörer som tillämpar den. Den internationella rätten har de facto förändrats genom åren utan att för den skull grundnormerna som t.ex. FN-stadgan har förändrats. Därför krävs förklaringsmodeller som tar hänsyn till dessa olika variabler. Den skola som ligger närmast min uppfattning får nog därför anses vara socialkonstruktivismen då den erbjuder en dynamisk förståelse för den internationella rätten utan att för den skull göra den, liksom New Haven-skolan, till någon form av *ändamålen helgar medlen* –

⁴¹ Brunnée & Toope s. 2

⁴² Baaz s. 28

⁴³ Brunnée & Toope s. 12 f.

⁴⁴ Wendt, Alexander, *Anarchy is what States Make of it: The social Construction of Power Politics*, International Organization, Volume 42, Issue 2 (Spring 1992), 391-425

rätt. New Haven-liknande föreställningar anser jag vara mycket problematiska eftersom de är allt för målinriktade, men kanske framförallt, allt för värdeorienterade. De bäddar helt enkelt för unilateralt agerande på dunkla grunder. För att undvika denna typ av rätt kan även den skandinaviska rättsrealismen vara användbar i sitt neutrala förhållningssätt till värde. Värden är just subjektiva uppfattningar och inte universellt giltiga varför ytterst stor försiktighet bör iakttas vid agerande eller bedömningar grundande till stor del på värden. Tillämpat ger detta enligt mig en gällande rätt inom internationell rätt som kan bestämmas genom att se dels till huvudnormen ifråga men också genom att se till processer och händelseutveckling inom det aktuella området. Vilka idéer och uppfattningar speglar agerandet ifråga, är det en del av en större trend och en brett förankrad uppfattning? Normer, institutioner samt aktörer och deras agerande blir därför intressanta att studera. Detta tankesätt kommer att präglade följande framställning.

4 Patanis Historia

Patani var ett kungadöme beläget i nuvarande Thailands södra delar. Området där kungadömet var beläget motsvarar de tre södra provinserna Pattani, Yala och Narathiwat, ibland brukar även de södra delarna av Songkhla räknas till detta rike.⁴⁵ För att undvika förvirring kan det vara på sin plats att här peka på skillnaden mellan det historiska kungadömet, eller om man så vill, namnet på regionen, Patani, med ett t och den nuvarande provinsen Pattani, med två tt. Inte alla författare använder sig, eller kanske snarare behärskar denna skillnad men det torde vara absolut vanligast.⁴⁶

Den tidigaste kända historien för området dateras tillbaka till 100-talet e. Kr. och kungadömet Langkasuka.⁴⁷ Sultanatet, eller kungadömet, Patani grundades 1390,⁴⁸ men det var först efter 1457, då hovet konverterade, som Islam på allvar spred sig i området.⁴⁹ Enligt mer lokal historieskrivning bildades Patani någon gång strax innan 1400-talet genom utvecklingen av en fiskeby - döpt efter dess grundare Tani som efter titel kallades Pak Tani - till en blomstrande handelsstad.⁵⁰ Enligt denna historieskrivning var människorna i området på den tiden buddister men övergick sedan frivilligt till Islams läror efter att Raja Intera konverterat till Islam sedan han blev botad från allvarlig sjukdom

⁴⁵ John Funston, *Southern Thailand: The Dynamics of Conflict*, s. 8

⁴⁶ Jmf. t.ex. Abuza som inte använder sig av denna distinktion i *Conspiracy of Silence* med t.ex. Funston som använder den i *Southern Thailand: The Dynamics of Conflict*, eller för delen med Neil J. Melvin, SIPRI policy paper no. 20, *Conflict in Southern Thailand*.

⁴⁷ Funston, s. 8

⁴⁸ Neil J. Melvin, SIPRI policy paper no. 20, *Conflict in Southern Thailand*, s. 5

⁴⁹ Abuza, s. 11

⁵⁰ Ibrahim Syukri, *The Malay Kingdom of Patani* s. 19 f.

utav en lärd muslimsk man.⁵¹ Patani var sedan ett relativt rikt och självständigt kungadöme fram till omkring år 1786 då thailändska⁵² trupper, efter flera försök, lyckades erövra området. Flera uppror följde tätt härpå men inget av dem lyckades återigen göra Patani obundet.⁵³ Det thailändska styret bestod till en början mest av att påtvinga Patani att betala tribun till Thailand. Med början från 1816 kom Thailand dock att successivt minska Patanis obundenhet och delade bland annat in Patani i olika regioner för att underlätta den skatt man då började ta ut av befolkningen i området, något som ledde till omfattande uppror.⁵⁴ Britterna hade under samma period koloniserat stora delar av det som senare kom att bli Malaysia. Under slutet av 1800-talet effektiviserades byråkratin i Thailand vilket medförde ytterligare inskränkningar i självstyret i Patani. Under denna period ingick dessutom britterna och thailändarna ett avtal där Thailand skulle få behålla suveräniteten över Patani samt även andra Malajiska områden mot att de i dessa områden, av de Europeiska stormakterna, endast handlade med Storbritannien. Patanis Raja sökte under samma period brittiskt stöd till skydd mot thailändsk aggression.⁵⁵ Vid sekelskiftet startade nya uppror som dock återigen slogs ned av den thailändska regimen och Rajan i Patanis förfrågan om brittisk hjälp hörsammades inte. Istället fängslade Thailand Rajan i Patani och ingick ett nytt avtal med Storbritannien där Patani inkorporerades i Thailand men där Thailand skulle dra tillbaka sina trupper från de övriga territorierna i det som nu är Malaysia. Genom ett nytt avtal 1909 överlämnades sedermera dessa territorier till britterna.⁵⁶ Den thailändska staten började nu dessutom att intensifiera sina försök att göra provinserna mer ”thai” och intensiteten i uppror och oroligheter följde i mångt och mycket den thailändska statens försök att införa thailändska normer och kultur i området. Som exempel kan nämnas de uppror som bröt ut 1921 då bland annat de islamiska skolor stängdes ned och även de uppror som uppstod under perioden 1938-44, under den starkt nationalistiska Phibunregeringen, till följd av försök att förbjuda malajiska kläder, det malajiska språket och de islamska domstolarna.⁵⁷ Efter den absoluta monarkins avskaffande 1932 regerades Thailand nästan oavbrutet, hela vägen fram till den parlamentariska demokratin införande år 1992, av militären. Militären tillämpade en politik som inte tillät autonomi för någon etnisk eller regional grupp. Många personer som förespråkade autonomi för Patani fängslades och/eller försvann. Ett exempel på ett sådant

⁵¹ Ibrahim Syukri, s. 21 f.

⁵² Thailand som på denna tid dock hette Siam

⁵³ Funston, s. 8

⁵⁴ Abuza, s. 12

⁵⁵ Abuza, s. 13

⁵⁶ Abuza, s. 13

⁵⁷ Abuza, s. 14

försvinnande var Haji Sulong Tomina, ledare för Patani's People's Movement, som förespråkade autonomi för de södra provinserna och som "försvann" 1957 efter att gripits av polisen.⁵⁸ Även hans son fängslades under tre års tid sedan han yttrat "muslimska" krav i parlamentet.⁵⁹ Samma år som Haji Sulong Tomina "försvann" intensifierades konflikterna i södra Thailand ytterligare då den thailändska kuppleadaren Sarit Thanarat ytterligare förstärkte assimileringpolitiken i söder, bl.a. genom att flytta ned fattiga etniska thaiare från norra Thailand till de södra provinserna. Till följd härav bildades motståndsrörelser. BNPP⁶⁰ bildades 1959 tätt följt av BRN⁶¹ år 1960. En annan av de större motståndsgруппerna, PULO⁶², bildades år 1968. Även om islam var en del av dessa gruppers identitet var det den etniska identiteten som var den absolut viktigaste och de thailändska regeringarnas försök att undertrycka eller omvandla denna som var den största drivkraften bakom motståndet och upproren.⁶³ I början stred dessa grupper som en gerilla i mer klassisk bemärkelse. De hade militära läger och gömde sig för det mesta ute i djungelområden. De var dock aldrig tillräckligt många och hade aldrig tillräckligt direkt stöd för att på allvar hota den thailändska statens suveränitet över området. Successivt började allt fler istället att överge gerillakrigslivet och 1993 genom ännu en i serien av amnestier erbjudna av den thailändska staten hade de flesta valt att lägga ned vapnen.⁶⁴ Alla hade dock inte gjort detta och PULO, som tappat många soldater till följd av amnestierna, startade en våg av attacker mot militär och polis mellan åren 1994-1997. PULO:s inflytande minskade dock stadigt och än mer så när organisationen såg flera av dess ledare tillfångatagna av thailändsk polis och militär.⁶⁵

Våldet i regionen har nästan genom hela historien gått i cykler, perioder av lugn har följts upp av oroligheter, uppror och våld; ofta sammanlänkat med den thailändska statens försök att göra provinserna mer "thai". Efter att de mer traditionella motståndsrörelserna tappat i inflytande samtidigt som den thailändska staten blivit mer och mer demokratisk var det relativt lugnt under 80- och 90-talet med en avsevärd minskning av politiskt motiverat våld.⁶⁶ Denna period kännetecknades också som sagt av demokratisering och ökad acceptans och inflytande för malajerna i södra Thailand.

⁵⁸ Funston, s. 9

⁵⁹ Abuza, s. 16

⁶⁰ Barisan Nasional Pembebasan Patani, eng. National front for the Liberation of Patani

⁶¹ Barisan Revolusi Nasional, eng. National Revolutionary Front

⁶² Patani United Liberation Organization

⁶³ Abuza, s. 16

⁶⁴ Abuza, s. 27

⁶⁵ Abuza, s. 28 f.

⁶⁶ Funston, s. 15

Attityderna gällande etniska minoriteter ändrades till integration istället för som tidigare, assimilering.⁶⁷ Provinserna gavs till viss del ökat självstyre och i slutet av 90-talet dominerade malajerna de lokala lagstiftande församlingarna. Konstitutionen från 1997 underlättade även för malajer att bli representerade i bl.a. senaten då valet till den gjordes på provinsbasis.⁶⁸ Från 1981 och framåt hade dessutom en speciell provinsielement baserad administration för de södra gränsprovinserna satts upp, något som för malajerna i södra Thailand bäddade för ökat inflytande över den egna politiska vardagen,⁶⁹ men också till ökad dialog mellan de södra provinserna och Bangkok. Denna administration har framhållits som en viktig faktor till varför 80- och 90-talen var relativt lugna. Administrationen drogs dock in under Thaksins tid och dess ansvarsområden flyttades till den thailändska polisen.⁷⁰

Under början av 2000-talet kom våldsamheter att återigen blossa upp. År 2001 valdes Thaksin till premiärminister i Thailand. Thaksin valde att se eller i vart fall beskriva de problem som fanns i södra Thailand som orsakade av kriminalitet, lokala fejder eller allmänt dålig byråkrati och ordning.⁷¹ Thaksin, som själv varit polis och därför hade nära kopplingar till poliskåren, valde därför att försöka lösa problemen i söder genom en hård för polisiär linje. Thaksin startade dessutom sin så kallade *anti-drug* campaign i början av 2003. Kampanjen gick helt enkelt ut på att slå till hårt mot misstänkta narkotikahandlare genom att bl.a. genomföra utomrättsliga avrättningar. Under kampanjens första fas, som varade från februari till maj 2003, dödades 2 598 människor. Detta skedde i stor omfattning bl.a. genom just utomrättsliga avrättningar. Dessa avrättningar föreföll vara baserade på så kallade *blacklists* som polis och myndigheter satte upp. Speciellt i de södra provinserna var de utomrättsliga avrättningarna utbredda. Här löstes lokala dispyter genom att föra upp problematiska personer på listan så att polisen därefter bara hade att leta upp och skjuta ihjäl personen. Någon möjlighet att få en rättslig prövning av svartlistningen fanns inte. Detta skapade en stor känsla av otrygghet i södra Thailand. Många i söder vände sig därför för skydd eller av ren ilska till separatistgrupperna i området.⁷² Året därpå skedde flera uppmärksammande attacker på militära och polisiära posteringar i södra Thailand, bland annat gjordes den 4 januari, samtidigt som flera bränder startades i skolor och i mindre obemannade polisstationer, en framgångsrik räd mot en av fjärde arméns vapendepåer vid

⁶⁷ Funston, s. 17

⁶⁸ Funston, s. 15

⁶⁹ Abuza, s. 23 f

⁷⁰ Jones, Sara, Framing the Violence Southern Thailand: Three waves of Malay-Muslim Separatism, the Faculty of the center for International Studies of Ohio University, 2007

⁷¹ Funston, s. 19

⁷² Human Rights Watch, No One Is Safe, Aug. 2007 Vol. 19, No. 13. s. 29 f

vilken flera hundra vapen stals och fyra militärer dödades. Någonstans häromkring börjar våldet eskalera drastiskt.⁷³ Folk protesterade samtidigt som vissa grupper även började göra fler och större våldsamma aktioner. Militären och polisen i områdets svar kom sedan att verkligen kasta den sista stora avgörande mängden bränsle på elden. Framförallt var det två händelser som fungerat som katalysatorer för fortsatt upptrappat våld. Den första hände i april 2004 vid *Krué Sé*-moskén där polis sköt ihjäl 32 muslimer efter skottväxling mellan polis och upprorsmakare i och runt moskén. Den andra händelsen var vid *Tak Bai* där militär grep uppemot 1000 demonstranter, många av dem bakbands och lastades travade ovanpå varandra på lastbilar, vilket fick till följd att 78 människor kvävdes till döds.⁷⁴ Ytterligare ett antal människor sköts vid samma tillfälle till döds av militär direkt i samband med demonstrationen. Sedan dess har våldet pågått och sedan det på allvar blossade upp under 2004 har över 4400 människor dödats i området.⁷⁵ Det är dock inte bara så att våldet har ökat under det senaste årtiondet, det har även delvis fått en ny karaktär. Den äldre tidens gerillagrupper slog i stort sett enbart mot thailändsk militär eller polis. Attackerna under de senaste åren har riktat sig mot allt som kan tänkas representera ”thai”, allt från lärare, lokala tjänstemän och buddistiska gummiplantagearbetare. Muslimer som misstänks samarbete med myndigheterna har också mördats eller hotats till tystnad. Bomber, ofta planterade i tankarna på parkerade mopeder, har sprängts och dödat och lemlästad urskilningslöst på gator och lokala marknader.

Till följd av upptrappningen av protester och våld i området förklarades undantagstillstånd år 2004 och ytterligare nödlagar⁷⁶ infördes år 2005. Dessa har sedan varit ikraft oavbrutet och är det än idag. Att undantagslag och nödlagar råder har medfört att vem som helst kan gripas av polis och militär och hållas utan domstolsprövning i upp till 37 dagar. Nyttjandet av dessa tvångsmedel sker godtyckligt och ibland kan nästan samtliga manliga invånare i en by gripas när polis och militär genomför ”svep” i jakt på upprorsmän.⁷⁷ Tortyr, även om förbjudet, används vid förhör; under 2008 och 2009 fick Amnesty in ungefär 100 anmälningar. Straffriheten är utbredd, för att inte säga total. Det thailändska samhället präglas av en kultur där bestraffningar av myndighetspersonal sker genom interna åtgärder som omplacering eller utebliven befordran. T.ex. så har ingen dömts till ansvar för de 78 människor som kvävdes till döds vid *Tak Bai*. Istället förklarade en domstol i Songkhla år 2009

⁷³ Melvin, 20, s. 9

⁷⁴ Melvin, 20, s. 10

⁷⁵ Utrikesdepartementets rapport för mänskliga rättigheter i Thailand 2010, s. 5

⁷⁶ Eng. Emergency Decree

⁷⁷ Utrikesdepartementets rapport för mänskliga rättigheter i Thailand 2010, s. 7

att ingen militär eller polis kunde hållas ansvarig för dödsfallen.⁷⁸ Försvinnanden av personer på ett eller annat sätt inblandade i politiska eller människorättsliga frågor i södra Thailand är relativt vanliga. Totalt har 90 personer rapporterats försvunna de senaste två årtiondena.⁷⁹ Vissa förbättringar har kunnat skönjas när det gäller antalet folk som dödas av polis och militär sedan den nya regeringen, efter statskuppen 2006 och de två efterföljande premiärministrarnas avgång, sa sig satsa på en ny och mjukare metod för att hantera problemen i söder.⁸⁰

Ekonomiskt sett är de södra provinserna bland de absolut fattigaste i Thailand, en fattigdom som i relation till övriga Thailand har ökat sett från 1990 och framåt.⁸¹ Medelinkomsten i de södra provinserna är mindre än hälften av medelinkomsten i landet i stort.⁸² Arbetslösheten är dessutom betydligt större i de södra provinserna än i övriga delar av landet.⁸³ Det skall dock nämnas att det även i de nordligaste delarna av Thailand finns en i stort sett lika utbredd fattigdom. Ungefär 80 procent av befolkningen i området är malajiska muslimer och talar en malajisk dialekt som kallas för Yawi.⁸⁴ Malajer är underrepresenterade inom offentlig förvaltning, beslutsfattande organ samt inom högstatusyrken.⁸⁵ Det är även en relativt vanlig uppfattning att inkompetenta politiker och tjänstemän från andra delar av Thailand dumpas i de södra provinserna.⁸⁶ Generellt sett har muslimer dock kunnat utöva sin religion relativt fritt i Thailand. Landet är rikt på moskéer, islamiska skolor har mestadels tillåtits och även shariadomstolar har i viss utsträckning tillåtits att döma i främst familjerättsliga mål.⁸⁷ Klart är dock att det finns anledning till missnöje utifrån socio-ekonomiska faktorer i de södra gränsprovinserna.⁸⁸ Läggs därtill övergrepp utförda av thailändsk polis och militär i form av bl.a. utomrättsliga avrättningar och bortföranden så finner man relativt snabbt en rejäl grogrund för missnöje.⁸⁹ Det bör dock också uppmärksammas att det våld vi nu ser där buddister mördas av den enda anledningen att de är buddister, eller för den delen muslimer för att de jobbar för den thailändska staten, också bäddar för ett allt större säkerhetsbehov. Två problem som både

⁷⁸ Utrikesdepartementets för mänskliga rättigheter i Thailand 2010, s. 9

⁷⁹ Utrikesdepartementets för mänskliga rättigheter i Thailand 2010, s. 7

⁸⁰ Utrikesdepartementets för mänskliga rättigheter i Thailand 2010, s. 5

⁸¹ Funston, s. 8

⁸² Abuza, s. 29

⁸³ Melvin, s. 18

⁸⁴ Melvin, s. V

⁸⁵ Melvin, s. 18

⁸⁶ Funston, s. 10

⁸⁷ Abuza, s. 25 f.

⁸⁸ Melvin, 20, s. 18

⁸⁹ RAND, National Defense Research Institute, Peter Chalk, *The Malay-Muslim Insurgency in Southern Thailand*, s. 3

svårligen låter sig lösas och där ett dåligt försök till lösning på det ena snabbt slår över och förvärrar även för det andra.

5 Självbestämmande i Internationell rätt

Det har skrivits en hel del på området självbestämmande i internationell rätt.⁹⁰ Området är dock i hög grad diffust och oklart. När det gäller självbestämmande varierar uppfattningar på flera områden. Dels huruvida självbestämmande är en princip eller en positiv rättsregel, dels vad rätten eller principen innefattar. Gäller självbestämmande endast för kolonier eller gäller det för samtliga av världens folk? Frågorna för följande framställning blir därför: Vad har självbestämmande för karaktär, alltså, är det en regel eller en princip; Vad är innehållet i regeln eller principen; För vilka gäller den. Dessa frågor kommer att vara ledande för denna framställning. När det gäller den första frågan, om självbestämmandets karaktär, har jag valt att ge den en något underordnad betydelse. Anledningen till den underordnade betydelsen är att denna uppsats huvudfrågeställning inte riktar sig så mycket till den filosofiska aspekten av självbestämmande, utan mer till att faktiskt tillämpa bestämmelsen på ett enskilt aktuellt fall. En mer utdragen diskussion kring karaktären av självbestämmande riskerar att, för denna uppsats, lägga onödigt mycket energi kring filosofiska och rättsteoretiska resonemang. Jag väljer ändå att i vart fall beröra området då en kortare diskussion kring princip/rättsregel kan hjälpa till att dels spegla begreppets ambiguitet men också underlätta förståelsen för begreppets utveckling.

Innan jag ger mig i kast med de mer intrikata delarna av självbestämmande tror jag att det kan vara på sin plats identifiera bestämmelsens syfte. I stora generella drag kan självbestämmandets kärna sägas vara att ge folk en möjlighet att själva bestämma sina öden.⁹¹ Ett i doktrin använt sätt för att identifiera syftet med självbestämmande har varit att fråga sig, varför är det då viktigt att ge folk möjlighet att själva bestämma sina öden? Utifrån denna fråga har sedan slutsats dragits att syftet är att skydda, utveckla och bevara den kulturella, historiska och etniska identiteten hos ett "folk" och på så

⁹⁰ Se t.ex. A. Cassese, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, 1995; J. Crawford, *The Creation of States in International Law* 1979; J. Crawford (red.), *The Rights of Peoples* 1988; H. Hannum, *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination, the Accommodation of Conflicting Rights*, 1996; M. Pomerance, *Self-Determination in Law & Practice, the New Doctrine in the United Nations*, 1982; A. Rigo Sureda, *The Evolution of the Right of Self-Determination, A Study of United Nations Practice*, 1973; C. Tomuschat (ed.), *Modern Law of Self-Determination*, 1993

⁹¹ Ryngaert & Griffioen, *The Relevancy of Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers*, *Chinese Journal of International Law* (2009), Vol. 8, No. 3, 573-587, s. 574, se även Raic, *Statehood and the law of Self-Determination*, s. 222.

vis garantera dem frihet och fortsatt existens.⁹² För bara genom att folk själva kan styra över sina egna öden kan de också bevara och utveckla sin egen kultur och etniska identitet. Denna slutsats styrks bland annat av att självbestämmande inkorporerades i både *konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter* (KMPR) och i *konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* KESKR. Här framgår också med önskvärd tydlighet ett av självbestämmandets syften blir att bidra till värnandet av de mänskliga rättigheterna. Dessutom får den ständigt återkommande kopplingen mellan fred och självbestämmande tolkas som att även fred utgör ett av självbestämmandets syften.⁹³

En annan sak som kan vara på sin plats att identifiera och göra läsaren uppmärksam på är eventuella grundläggande intressekonflikter. Ett folks frihet att själv bestämma och avgöra sitt öde kan i vissa fall resultera i att en grupp boende inom ett visst territorium bryter sig loss från den stat till vilken den tillhör. Det blir därför relativt lätt att identifiera den huvudsakliga, och för debatten kring självbestämmande, grundläggande konflikten mellan självbestämmande och territoriell integritet.⁹⁴ Självbestämmande kan helt enkelt komma att strida rakt upp och ner med denna princip.⁹⁵ Två principer som kolliderar trots att båda framhålls tjäna delvis samma syfte, nämligen fred.⁹⁶ Risker utifrån perspektivet territoriell integritet brukar framhållas vara att självbestämmande skulle kunna leda till att multinationella stater löses upp i sömmarna och konflikter därmed kan skapas. Samtidigt lider dock många etniska grupper under diskriminering och förtryck något som i sin tur leder till konflikter.⁹⁷ Detta grundläggande spänningsförhållande kommer att återkomma nedan och går som en röd tråd genom i stort all diskussion kring självbestämmande.

Jag skulle även kort vilja presentera två begrepp centrala vid studier av självbestämmande. Dessa är *externt* respektive *internt självbestämmande*. Externt självbestämmande består av ett territoriums yttre beskaffenhet och aktualiserar frågor som t.ex. självständighet och secession. Internt självbestämmande är den interna situationen inom ett territorium och aktualiserar frågor som t.ex. demokrati, olika gruppers grad av representation i territoriets styre, olika grader av autonomi etc..

⁹² Raic, *Statehood and the law of Self-Determination* s. 223

⁹³ Se t.ex. FN-stadgans art. 1 och art. 55

⁹⁴ Se t.ex. Raic, s. 293

⁹⁵ Ryngaert & Griffioen, s. 574

⁹⁶ Pomerance, Michla, *Self-Determination in Law and Practice*, s. 4

⁹⁷ Cassese, *Self-Determination of Peoples*, s. 342 f.

5.1 Självbestämmande fram till och med kalla krigets slut.

5.1.1 Begreppets födelse:

Idén eller konceptet självbestämmande kan sägas ha sitt ursprung i den franska samt den amerikanska revolutionen.⁹⁸ Vid denna tid föddes tankar om att folk inte skall behöva lyda under en makt vilken de finner främmande. Mycket av detta baserades på naturrätten, bl.a. talade Thomas Jefferson om att alla människor innehar en rätt till självstyre vilken de ges av naturen.⁹⁹ De tankar som genom dessa revolutioner fick sitt spridande och sin förankring kan klart kopplas till alla folks rätt till självbestämmande. Detta eftersom de styrande ansågs behöva de styrdas godkännande eller samtycke, med andra ord ansågs folket vara källan till legitim politisk makt. En logisk följd av detta blev i sin tur att folk hade rätten att själva bestämma sin politiska status. Det rörde sig dock än så länge om rättigheter som varje individ hade och alltså ej om kollektiva rättigheter. När nationalismen breddade ut sig under 1800-talet och början av 1900-talet applicerades dessa tankar kollektivt på etniska grupper.¹⁰⁰ Denna utveckling av frihetstankar och tankar kring nationer, alltså att även grupper kan ha rättigheter, hade vid början av 1900-talet givit upphov till idén om självbestämmande. Dess mest kända förespråkare under denna tid var den amerikanske presidenten och statsvetaren Woodrow Wilson. Enligt Wilson var denna rättighet starkt kopplad till demokrati och han ansåg att det var varje folks eller nations rätt att välja sin egen demokratiska regim.¹⁰¹ Självbestämmande framhölls som ett av de absolut viktigaste medlen för att uppnå en fredligare och stabilare värld. Främmande makters erövring och annektering ansågs leda både till ökade inomstatliga, men också, mellanstatliga spänningar. Genom att ge alla folk möjligheten att själva bestämma sina öden skulle både folkens välbefinnande men också stabiliteten och freden i världen säkras.¹⁰² Enligt Wilson hade självbestämmande därför både en intern och en extern dimension, alltså både tanken om att ett folk själva genom ett demokratiskt system skall få avgöra sitt öde men också att samma folk skall vara fritt från främmande makts kontroll.¹⁰³ När Wilson sedan efter första världskrigets slut framförde förslag till en ny världsordning var en av de viktigaste principerna principen om självbestämmande.

⁹⁸ Cassese, s. 11-13, Raic, s. 175, Boccara s. 95

⁹⁹ Raic s. 173

¹⁰⁰ Raic, s. 176

¹⁰¹ Raic s. 178

¹⁰² Raic s. 183

¹⁰³ Raic s. 181

Under samma tid störtades genom en kommunistisk revolution tsarväldet i världens största land, Ryssland. Ledaren för revolutionen, Lenin, hade innan revolutionen arbetat på teorier om självbestämmande. Enligt Lenin innebar självbestämmande en rätt till politisk delning eller secession för alla förtryckta nationer. Denna rättighet var alltså strikt kollektivistisk till sin karaktär.¹⁰⁴ Det fanns dock inte någon allmän rätt till secession utan denna gällde endast som en sista utväg när förtryck eller nationella konflikter gjorde livet ohållbart.

Genomslaget för självbestämmande under mellankrigstiden blev dock begränsat. I fördraget till mellankrigstidens stora liberala projekt och institutionsbygge, Nationernas Förbund (NF), ändrades *draften* för art. 10 till att inte nämna principen om självbestämmande utan istället till att betona territorial integritet.¹⁰⁵ Ställdes ett folks vilja till självbestämmande mot ett av segermakternas ekonomiska, geopolitiska eller strategiska intressen så föll självbestämmande ofta till föga.¹⁰⁶ När det gällde att rita om den Europeiska kartan var det bara de besegrade makternas territorium som skulle delas efter principen om självbestämmande. Det var dessutom så att rena nationella intressen hos de allierade och de regioner som varit dem trogna gick före principen om självbestämmande även när de besegrade makternas territorium delades upp.¹⁰⁷ Samma sak gällde dessutom kolonierna.¹⁰⁸ Det var endast de besegrade makternas kolonier som sattes under mandatsystemet och alltså tilldelades olika grader av självstyre. Rapportörskommissionen och juristkommissionen, utsedda av NF-rådet, kom i sina respektive rapporter gällande Ålands status fram till att det inte kunde existera någon rätt till självständighet endast utifrån en grupps vilja.¹⁰⁹ Principen ansågs inte i strikta termer vara en del av internationell rätt, utan mer som en allmän princip om rättvisa och frihet. Rätten till secession sågs som en extraordinär och sista utväg.¹¹⁰ Det stod ändock klart att principen om självbestämmande hade kommit för att stanna. Mandatsystemet med sina A, B och C-typer var trots allt ett klart uttryck för principen om självbestämmande. De länder med högst politisk mognad och de som erhöll störst mått av självbestämmande var mandat av typen A, de med näst mest B, o.s.v.. Detta system var enligt Wilson inte ett uttryck för någon permanent form av underordnande utan en metod för att utveckla självstyre, oberoende och till sist kandidater till suveräna stater.¹¹¹ Att målet med mandatsystemet var

¹⁰⁴ Raic s. 185)

¹⁰⁵ Raic s. 194

¹⁰⁶ Cassese, s. 25

¹⁰⁷ Raic s. 189 ff.

¹⁰⁸ Raic s. 192

¹⁰⁹ Report of the Commission of Jurists, LNOJ, Spec. Supp., No. 3, 1920, s. 3-19, s. 5

¹¹⁰ Report of the Commission of Rapporteurs, LN Doc. B7.21/98/106, 1921, s. 22-23

¹¹¹ Raic s. 195 f.

självbestämmande och självständighet, dessutom för samtliga av de olika mandattyperna, slogs fast av internationella domstolen i Namibiafallet.¹¹² Idén om självbestämmande hade således på allvar presenterat sig inom den internationella rätten och efter andra världskrigets slut var självbestämmande, som lämnades utanför fördraget om NF, med redan i första artikeln i FN-stadgan.

5.1.2 Traktaträtt

Till att börja med kan det vara på sin plats att konstatera att det inte finns någon enskild reglering eller något enskilt regelverk som samlat reglerar självbestämmande i internationell rätt, något som bidrar till att göra självbestämmande till en svårstuderad fråga.¹¹³ Jag har därför gjort ett urval av de, som jag anser, viktigaste traktatsrättsliga regleringarna gällande självbestämmande.

I FN-stadgans första artikel andra punkten står det följande:

”To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to strengthen universal peace;”¹¹⁴

Denna artikel tjänar till att ställa upp FN:s mål och principer. Vidare regleras självbestämmande i art. 55:

”With a view to the creation of conditions of stability and wellbeing which are necessary for peaceful and friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, the United Nations shall promote;”¹¹⁵

I *Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter* (KMPR) stadgas självbestämmande, precis som i FN-stadgan, i art. 1, mer specifikt i första resp. tredje punkten:

“1. All Peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.”

“3. The states Parties to the present Covenant, including those having responsibility for the administration of Non-Self-Governing and Trust Territories, shall promote the realization of the

¹¹² Namibia case, ICJ Rep. 1971, p. 16, at p. 32

¹¹³ Raic s. 224

¹¹⁴ FN-stadgan 1(2)

¹¹⁵ FN-stadgan, art. 55

right of self-determination, and shall respect that right, in conformity, with the provisions of the charter of the United Nations.”

På samma sätt och med samma ord som i föregående konvention stadgas rätten till självbestämmande även i *Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* (KESKR) redan i art. 1.

Självbestämmande ligger även till grund för kapitel XI och XII i FN-stadgan. I kapitel XII fick det mandatsystem som etablerades av NF, och som i mycket byggde på idéer om självbestämmande, sin motsvarighet.¹¹⁶ Kapitel XI, som reglerar Non-Self-Governing Territories, går dock längre när det gäller självbestämmande, bl.a. refereras det i kapitlet till territorier ”vilkas befolkning ännu ej uppnått full självstyrelse.”¹¹⁷ Det är alltså en utgångspunkt att dessa territorier skall uppnå fullt självstyre. Dessa territorier har gemensamt att de på något sätt kännetecknar sinnebilderna av en koloni.¹¹⁸ Genom dessa kapitel och deras stadgande om självbestämmande lades grunden för avkolonialiseringen.¹¹⁹ Gemensamt för dessa två kapitel är att de båda talar om en *gradvis* utveckling till självstyre och alltså inte någon omedelbar rätt.¹²⁰

Under perioden följande FN:s bildande var det dock framförallt rättsakter utfärdade av generalförsamlingen som kom att driva på utvecklingen kring självbestämmande. Den gradvisa utvecklingen som föreskrevs i FN-stadgans kapitel XI och XII övergavs och utvecklingen skulle nu *omedelbart* leda till självständighet.¹²¹ Mängden resolutioner var stor.¹²² Den kanske mest kända av dessa resolutioner var resolution 1514 *Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples* från 1960.¹²³ Denna resolution, som röstades igenom med 89 röster mot noll samt nio nedlagda, angav följande:

”Solemnly proclaims the necessity of bringing to a speedy and unconditional end colonialism in all its forms and manifestations;

¹¹⁶ Raic s. 200

¹¹⁷ FN-stadgan, art. 73

¹¹⁸ Raic s. 202

¹¹⁹ Raic s. 201

¹²⁰ Se FN-stadgan art. 73 (b) och art. 76 (b)

¹²¹ Raic s. 203

¹²² Se t.ex. UN Doc. A/Res/2037 (XX), 7 Dec. 1965; UN Doc. A/Res/2105 (XX) 20 Dec. 1965; UN Doc. A/Res/2878 (XXVI), 20 Dec 1971

¹²³ UN Doc. A/Res/1514, 14 Dec., 1960

And to this end

Declares that:

1. The subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation constitutes a denial of fundamental human rights, is contrary to the Charter of the United Nations and is an impediment to the promotion of world peace and co-operation.
2. All peoples have the right to self-determination; by virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.
3. Inadequacy of political, economic, social or educational preparedness should never serve as a pretext for delaying independence.
4. All armed action or repressive measures of all kinds directed against dependent peoples shall cease in order to enable them to exercise peacefully and freely their right to complete independence, and the integrity of their national territory shall be respected.
5. Immediate steps shall be taken, in Trust and Non-Self-Governing Territories or all other territories which have not yet attained independence, to transfer all powers to the peoples of those territories, without any conditions or reservations, in accordance with their freely expressed will and desire, without any distinction as to race, creed or colour, in order to enable them to enjoy complete independence and freedom.
6. Any attempt aimed at the partial or total disruption of the national unity and the territorial integrity of a country is incompatible with the purposes and principles of the Charter of the United Nations.
7. All States shall observe faithfully and strictly the provisions of the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights and the present Declaration on the basis of equality, non-interference in the internal affairs of all States, and respect for the sovereign rights of all peoples and their territorial integrity.”

I denna resolution slås det alltså fast, i andra punkten, att alla folk har en *rätt* till självbestämmande. Vidare slås det fast att omedelbara steg måste tas inte bara i de territorier som regleras i FN-stadgans kapitel XI och XII utan i alla andra territorier som ej har erhållit självständighet. I sjätte punkten stadgas den territoriella integriteten för territoriet ifråga, en territoriell integritet och en rätt till

självbestämmande som står sig mot den administrerande statens krav på suveränitet samt som innebär en skyldighet för tredje land att respektera territoriets territoriella integritet.¹²⁴

Ytterligare en resolution som antogs under år 1960, resolution 1541, ställde upp tre möjligheter varpå ett territorium enligt kapitel XI - ett så kallat *Icke självstyrande territorium* - kunde anses ha uppnått fullt självstyre. Dessa var nybildandet av en suverän stat, frivillig associering med en befintlig stat eller full integration med en befintlig stat.¹²⁵ I resolutionen definieras dessutom ett så kallat *Icke självstyrande territorium* som ett territorium som är geografiskt skilt från det landet som administrerar det. Detta har kommit att bli känt som saltvattensprincipen.

Slående med dessa resolutioner är att de stadgar en rätt till självständighet, dessutom en omedelbar sådan. Resolution 1514 stadgar dessutom en *alla* folks rätt till självbestämmande, när det gäller självbestämmande är de alltså väldigt långtgående. De antogs dessutom med ytterst bred majoritet, inga röster emot och endast ett fåtal länder som lade ned sina röster. Gemensamt för dessa är dock att de i huvudsak författades för och kom att reglera avkolonialisering.¹²⁶

Den 30 november 1970 antogs resolution 2649.¹²⁷ Denna resolution stadgar bl.a. följande:

“*Emphasizing* the importance of the universal realization of the right of peoples to self-determination and of the speedy granting of independence to colonial countries and peoples for the effective guarantee and observance of human rights,”

Som framgår av citatet ovan tar denna resolution upp självbestämmande samt självständighet för koloniala länder utan att för den skull sätta likhetstecken däremellan. Enligt resolutionen förefaller rätten för koloniala länder snarare vara ett specifikt uttryck för rätten till självbestämmande.¹²⁸

En för självbestämmande viktig resolution är också *Friendly Relations Declaration*¹²⁹ som enligt *International Commission of Jurists* är det mest auktoritativa utlåtandet gällande internationellrättsliga principer.¹³⁰ Häri stadgas bland annat följande

¹²⁴ Raic s. 208

¹²⁵ UN Doc. A/Res/1541 (XV), 15 Dec. 1960, princip VI

¹²⁶ Raic s. 206

¹²⁷ UN Doc. A/Res/2649, 30 Nov. 1970, *The importance of the universal realization of the right of peoples to self-determination and of the speedy granting of independence to colonial countries and peoples for the effective guarantee and observance of human rights*

¹²⁸ Hur avkolonisering ses som en tillämpning av självbestämmande och inte som självbestämmanderättens fulla innebörd framgår dessutom om man jämför formuleringen i p. 3 där självbestämmande klart kopplas till folk under kolonial kontroll med det inledande stycket citerat ovan.

“Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.”¹³¹

Även säkerhetsrådet antog en stor mängd resolutioner som rörde självbestämmande.¹³² Resolution 180 från 1963 gällde Portugals kolonier i Afrika och bekräftar i första punkten generalförsamlingens resolution 1514.¹³³ Resolution 183, också den från 1963, bekräftar generalförsamlingens tolkning av självbestämmande i resolution 1514 som en alla folks rätt till självbestämmande.¹³⁴ Ytterligare en säkerhetsrådsresolution som bekräftade generalförsamlingens resolution 1514 var resolution 217 från 1965 som rörde Sydrhodesia.¹³⁵

Under konferensen för säkerhet och samarbete i Europa antogs 1975 den så kallade *Helsinki Final Act* eller ”slutakten”. Här listades i princip VIII självbestämmande som en princip som skulle respekteras av samtliga deltagande stater, men även följande stadgades:

“By virtue of the principle of equal rights and self-determination of peoples, all peoples always have the right, in full freedom, to determine, when and as they wish, their internal and external political status, without external interference, and to pursue as they wish their political, economic, social and cultural development.”

5.1.2.1 Slutsats traktaträtt

Det som är absolut tydligast av de ovan nämnda internationella instrumenten eller traktaten är att de klart visar på att självbestämmande redan under kalla krigets tidiga dagar var en ytterst viktig beståndsdel av internationell rätt. Detta framgår med önskvärd tydlighet av att självbestämmande

¹²⁹ UN Doc. A/Res/2625, 24 Okt. 1970, *Declaration on the Principles of international Law concerning Friendly Relations and Co-operation among states in Accordance with the Charter of the United Nations*

¹³⁰ International Commission of Jurists, East Pakistan Staff Study, International Commission of Jurists Review, Vol. 8, 1972, s. 23-62, s. 44

¹³¹ UN Doc. A/Res/2625, 24 Okt. 1970, Princip V, Para. 7

¹³² Se t.ex.: UN Doc. SC/Res/290, 8Dec. 1970, UN Doc SC/Res/217, 20 Nov. 1965, UN Doc. SC/Res/180, 27 Jul. 1963, eller UN Doc. SC/Res/183, 11 Dec 1963.

¹³³ UN Doc. SC/Res/180, 27 Jul. 1963

¹³⁴ UN Doc. SC/Res/183, 11 Dec 1963.

¹³⁵ UN Doc SC/Res/217, 20 Nov. 1965

omnämns i artikel 1 i FN-stadgan som en för hela FN-systemet ledande princip.¹³⁶ Det blir dessutom än tydligare av att de två kanske viktigaste konventionerna gällande mänskliga rättigheter i sina direkt inledande paragrafer lyfter fram rätten till självbestämmande som en rätt för alla folk.¹³⁷ Därutöver framgår betydelsen dessutom av det stora antalet resolutioner rörande självbestämmande som under kalla kriget antogs av generalförsamlingen.¹³⁸ Dessa har sedan bekräftats flera gånger om i en stor mängd säkerhetsrådsresolutioner.¹³⁹ Språkbruket i resolutionerna får anses långtgående. De talar om en alla folks rätt till självbestämmande, dessutom en omedelbar sådan. Dessa resolutioner antogs alla i en tid av avkolonialisering och har därmed också avkolonisering som primärt syfte.¹⁴⁰

Om vi återgår till frågorna för detta avsnitt, alltså, vilka omfattas av rätten, vad innefattar den och vilken karaktär har den, finner vi att frågorna inte låter sig svaras på endast utifrån denna internationellrättsliga beståndsdel. Några slutsatser, förutom de ovan gjorda, går dock att dra. Språkbruket och användningen av ordet ”folk” tyder på att det vid denna tidpunkt inte var en rätt begränsad till redan etablerade stater och de som i den klassiska bemärkelsen av internationell rätt är dess adressater och subjekt. När det gäller vad rätten innefattade står det klart att den inbegrep en rätt till självständighet som kunde uppnås antingen genom formandet av ny stat eller genom associering eller integration med en befintlig. Enligt resolution 1541, som stadgar dessa tre sätt, skulle denna rätt i sin omedelbara form vara kopplad till saltvattensprincipen. Även om den koloniala aspekten av självbestämmande uppenbarligen var av stor vikt får det med ledningen av bl.a. dess omnämnande i FN-stadgan som gällande för alla folk samt av att den även omnämns för sig självt i generalförsamlingens resolutioner antas att rätten ej var begränsad därtill.¹⁴¹ Det faktum att självbestämmande omnämns i två av de viktigaste konventionerna för de mänskliga rättigheterna, KMPR och KESKR, pekar på sambandet mellan mänskliga rättigheter och självbestämmande men också på att självbestämmande kan ha mer än en extern karaktär. När en stat skriver under och ratificerar KMPR eller KESKR så gör staten ett åtagande att garantera sin egen befolkning dessa rättigheter. Självbestämmande skulle i denna bemärkelse alltså gälla mellan en stat och dess egen

¹³⁶ Art 1 FN-stadgan

¹³⁷ Art 1 konventionen om lala resp. art 1 konventionen om sociala lala

¹³⁸ Se t.ex. UN Doc. A/Res/1541, UN Doc. A/Res/2649, 30 Nov. 1970, A/Res/2105 (XX) 20 Dec. 1965; UN Doc. A/Res/2878 (XXVI), 20 Dec 1971

¹³⁹ Se t.ex. UN Doc. SC/Res/180, 27 Jul. 1963, eller UN Doc. SC/Res/183, 11 Dec 1963

¹⁴⁰ T.ex. rörde många av säkerhetsrådsresolutionerna Portugal och dess kolonier, vilket man lite cyniskt kan sätta i samband med att Portugal var en av de kolonialmakter som inte hade en permanent plats och därmed veto i säkerhetsrådet.

¹⁴¹ Se ovan om generalförsamlingens resolution 2649.

befolkning. Slutakten från konferensen om säkerhet och samarbete i Europa talar dessutom om folks rätt att bestämma både sin externa och sin interna status. Det får därför anses som högst troligt att självbestämmande vid kalla krigets slut både hade en intern och en extern karaktär.

När det gäller självbestämmandets karaktär, närmare bestämt huruvida självbestämmande var att karakterisera som en positiv rättsregel eller som en princip, kan ledning tas av ovannämnda internationellrättsliga instrument. I och med att självbestämmande stadgas som en princip för FN-systemet och för dess medlemsländer får det anses stå klart att självbestämmande då hade karaktären av en princip. Ser man till den rika flora med FN-resolutioner som växte fram indikerar de däremot att självbestämmande skulle ha karaktären av en positiv rättsregel. Det är svårt att tolka skrivelser om en *rätt* för samtliga folk till självbestämmande och en skyldighet för alla länder att respektera denna som något annat än en positiv rättsregel. Resolutionerna rörde kolonier och var dessutom väldigt specifika med på vilket sätt självbestämmande skulle realiseras. Ingenting säger dock att det ena utesluter det andra. Både Antonio Cassese och James Crawford ser självbestämmande som bestående av både en generell princip och av specifika regler.¹⁴² Självbestämmande verkar därför, sett utifrån traktaträtten, vid kalla krigets slut haft karaktären både av en princip och av en positiv rättsregel.

5.1.3 Sedvanerätt

Sedvanerätten är en av de viktigaste källorna i internationell rätt, kanske t.o.m. den viktigaste.¹⁴³ Här kan generella principer växa fram samt fyllnad ges för luckor i den traktatbaserade rätten.¹⁴⁴ Intressanta aspekter att beakta gällande självbestämmande ur sedvanerättslig synpunkt blir dels stater ageranden och dels deras uppfattning eller *Opinio Juris* gällande agerandet.¹⁴⁵ På sedvanerättens område var inom området självbestämmande det absolut största och viktigaste under denna period avkolonialiseringen. Redan innan 1960 hade uppemot 30 kolonier avkolonialiserats och man kunde redan här tala om en ny sedvana.¹⁴⁶ Denna utveckling fortsatta sedan under hela 60- och 70-talen och idag beräknas ungefär 100 stater ha blivit till genom tillämpning av självbestämmande för koloniala folk.¹⁴⁷ Sättet som avkolonialiseringen skulle realisera de koloniserade folkens rätt till

¹⁴² Crawford, Book review of *Self-Determination of Peoples: A legal Reappraisal* by A. Cassese (1996) 90 *American Journal of International Law*, s. 331

¹⁴³ Dixon, *International law*, s. 30

¹⁴⁴ Uttryckt av domstolen i *Maine Case* 1984 ICJ Rep 246.

¹⁴⁵ *Opinio juris* som ett tvingande rekvisit för bildandet av sedvanerätt slogs fast av den permanenta internationella domstolen i *Lotus Case* och upprepades av internationella domstolen i *North Sea Continental Shelf Cases*.

¹⁴⁶ Raic, s. 198

¹⁴⁷ Knop, s. 53

självbestämmande var genom självständighet, frivillig association med befintlig stat eller integration. Dessa sätt blev sedermera också de sätt genom vilka de europeiska kolonierna ”befriades”. Med tanke på den stora mängd FN-resolutioner från generalförsamlingen och det breda stöd med vilka de antogs får det anses stå klart att även tillvägagångssättet att uppnå självbestämmande för koloniala folk utgör en del av sedvanerätten. Självbestämmande hade dock aktualiserats i andra fall, som t.ex. vid konflikten i Östpakistan och bildandet där av den nya staten Bangladesh år 1971. Att tala om någon sedvana utöver självständighet för koloniala folk låter sig dock inte göras.

5.1.3.1 Slutsats sedvanerätt

Fram till och med kalla krigets slut var självbestämmande i form av självständighet, association eller integration med befintlig stat för alla koloniala folk en del av sedvanerätten. Det är t.o.m. en vanlig uppfattning att rätten till självbestämmande för koloniala folk utgjorde och utgör Jus Cogens.¹⁴⁸ För alla de områden som inte i klassisk bemärkelse utgjorde en koloni fanns det dock ingen utvecklad sedvana. Kalla krigets och därmed maktbalansens världsordning var den rådande, enskilda folks eventuella rätt eller orätt till självbestämmande var helt enkelt inte av prioritet.

5.1.4 Praxis

5.1.4.1 Greco-Bulgarian Communities case

I detta fall från 1930 mottog den permanenta internationella domstolen en förfrågan om en *Advisory Opinion* från rådet för nationernas förbund. Förfrågan gällde tolkningen av en konvention mellan Bulgarien och Grekland gällande migration länderna emellan, mer specifikt begreppet *community* som användes i konventionen. Enligt domstolen skulle kriterierna för vad som var att anse som ett *community* enligt konventionen vara:

“..a group of persons living in a given country or locality, having a race, religion, language and traditions of their own, and united by the identity of such race, religion, language and traditions in a sentiment of solidarity, with a view to preserving their traditions, maintaining their form of worship, securing the instruction and upbringing of their children in accordance with the spirit and traditions of their race and mutually assisting one another.”¹⁴⁹

¹⁴⁸ För denna åsikt se t.ex. Raic, s. 219 eller Cassese, s. 133-40

¹⁴⁹ Greco-Bulgarian 'Communities', Advisory Opinion 1930, PCIJ Ser. B, No. 17, s. 21

Denna definition given av domstolen kan tjäna som måttstock för vilka som är att anse som folk enligt rätten till självbestämmande.¹⁵⁰

5.1.4.2 Namibia case

Namibiafallet rörde Sydafrikas närvaro i Namibia och fördes till den internationella domstolen genom en förfrågan om en *Advisory Opinion* av FN:s säkerhetsråd. I detta fall konstaterade domstolen vikten av utvecklingen kring självbestämmande som skett dels genom de normer som skapats inom ramen för FN-systemet men också genom den förändring som skett på sedvanerättens område.¹⁵¹ Mer specifikt avkolonialiseringen som vid denna tid hade resulterat i att större delen av västmakternas kolonier hade avkolonialiserats. Domstolen slog också fast att denna rätt gällde alla sådana territorier utan undantag.¹⁵²

5.1.4.3 Western Sahara case

Detta fall, från 1975, rörde den än idag pågående tvisten om Västsahara. Domstolen gjorde här en viktig sammanfattande tolkning av självbestämmande i internationell rätt. Domstolen inledde med att peka på vikten av självbestämmande som en princip för hela FN-systemet.¹⁵³ Därefter konstaterar domstolen att självbestämmande bygger på folket i territoriets uttryckta vilja.¹⁵⁴ Att befolkningen inte alltid blivit konsulterad behöver däremot inte betyda att en rätt till självbestämmande inte föreligger.¹⁵⁵ Domstolen konstaterade även att avkolonialisering var en tillämpning av principen om folks rätt till självbestämmande.¹⁵⁶ Efter dessa konstateranden, ihop med en historisk analys av situationen i området, konstaterade domstolen att varken de band som Marocko eller Mauretanien hade till Västsahara vid tiden före koloniseringen påverkade folket i Västsaharas rätt till självbestämmande såsom den uttryckts i generalförsamlingens resolution 1514¹⁵⁷. Domstolen valde i detta fall att lägga stor vikt vid generalförsamlingens resolutioner, framförallt resolution 1514. Detta får anses som ett klart ställningstagande inte bara för resolutionerna och deras påverkan på utvecklingen av självbestämmande utan även för generalförsamlingens resolutioner som en rättskälla i internationell rätt. Ett annat viktigt konstaterande, som dock endast tangerar ämnet rätt till

¹⁵⁰ Knop, s. 63

¹⁵¹ Namibia case, 1971, ICJ, Rep. 9, para. 52 - 54

¹⁵² Namibia case, para. 54

¹⁵³ Western Sahara case, 1975, ICJ Rep. 6, para. 54

¹⁵⁴ Western Sahara case, para. 55

¹⁵⁵ Western Sahara case, para. 59

¹⁵⁶ Western Sahara case, para. 55

¹⁵⁷ UN Doc. A/Res/1514, 14 Dec., 1960

självbestämmande, var domstolens resonerande kring begreppet *terra nullius* som resulterade i att området Västsahara inte kunde räknas som terra nullius då det dels var bebott och då det dels vid koloniseringen redan fanns någon form av politisk organisation.¹⁵⁸

5.1.4.4 Slutsats praxis

Av domstolens praxis framgår att självbestämmande är en viktig princip med en stark ställning i internationell rätt. Domstolen har valt att lägga stor vikt vid utvecklingen av självbestämmande, både den som skett genom FN-systemets tillkomst och de rättsakter som skapats där – framförallt generalförsamlingens resolutioner – men också utvecklingen på sedvanerättens område. Det är helt klart att självbestämmande tolkas som en dynamisk princip.

När det gäller vilka som vid denna tidpunkt var att betrakta som adressaterna för rätten står det klart av domstolens praxis att folk under kolonialt styre var att betrakta som ett folk i enlighet med alla folks rätt till självbestämmande. Folket skulle i denna situation alltså vara de som bor inom en kolonialstat och behöver därför inte ha några andra karakteristika. Som framgår ovan har domstolen dock valt att se den koloniala situationen som en specifik tillämpning av självbestämmande och alltså inte som den enda tänkbara. Andra folk i andra situationer kan således vara berättigade till självbestämmande. Någon närmare ledning kring vad som skulle kunna tänkas utgöra en sådan situation ges emellertid inte. Definitionen av *community* given av den permanenta internationella domstolen har dock använts i doktrin för att definiera folk i enlighet med rätten till självbestämmande.¹⁵⁹

När det gäller innehållet i rätten till självbestämmande bekräftar domstolen vad som stadgas i generalförsamlingens resolution 1541, alltså självständighet, association eller integration.¹⁶⁰ Det har i praxis då rört sig om koloniala situationer varför det inte på något sätt kan uteslutas andra sätt att tillgodose andra ”folks” rätt till självbestämmande, eller för den delen, att utesluta att dessa möjligheter kan ges även andra folk.

¹⁵⁸ För mer om betydelsen av detta resonemang men också om domstolens hanterande av internationell rätts Europacentrering och vad som utgör rättelse eller gottgörelse för kolonisering se Knop, *Diversity and Self-Determination in International Law*, s. 115 ff.

¹⁵⁹ Se Knop s. 63

¹⁶⁰ Western Sahara case, para. 57

5.1.5 Sammanfattande slutsats

Av de ovannämnda rättskällorna framgår att självbestämmande vid kalla krigets slut hade karaktären av både en princip och en positiv rättsregel. Det framgår även, från framförallt placeringen i FN-stadgan, att självbestämmande var en princip av stor betydelse. Självbestämmande hade dessutom vid tidpunkten för kalla krigets slut både en intern och en extern karaktär. Av domstolspraxis framgår att generalförsamlingen resolutioner betecknades som en viktig källa för information av vad självbestämmande innebär. På sedvanerättens område hade en form av självbestämmande innebärande självständighet, association eller integration för koloniala folk utvecklats. En bekräftad adressat för självbestämmande var därmed folk levande under en kolonialmakt.

5.2 Självbestämmande efter kalla krigets slut.

Efter kalla krigets slut förändrades det internationella politiska landskapet från en bipolär maktstruktur till en utveckling mot en unipolär med USA som eventuell hegemon.¹⁶¹ Det var dock långt ifrån den enda förändringen. Länder som tidigare hade stått under sovjetiskt styre och inflytande såg nu sin chans att söka självständighet. Med det ”stora hotet från öst” undanröjt minskade även västs möjligheter att med hänvisning till maktbalans eller dominoteorier undertrycka frihetssträvande grupper i områden kontrollerade av deras ”vänstater”. Denna förändrade värld behöver dock inte anses påverka rätten till självbestämmande så länge denna rätt inte anses sträcka sig längre än en rätt till självständighet för koloniala folk. Inledningsvis kan det därför vara på sin plats att dröja kvar lite vid denna fråga. Uppfattning att självbestämmande endast innebär en rätt till självständighet för koloniala folk är troligtvis en av de vanligare uppfattningarna i doktrin.¹⁶² Min uppfattning är dock att självbestämmande har en tillämpning även utanför kontexten avkolonialisering. Denna uppfattning anser jag finna starkt stöd vid en analys utifrån de internationella rättskällorna. Ser vi till uppdelningen fakta, norm, värde finner vi att stödet är stort inom alla olika typer men kanske framförallt inom normkategorin. Som framgick av föregående avsnitt - Självbestämmande fram till och med kalla krigets slut - talar samtliga traktat och konventioner på FN-nivå om en rätt för *alla* folk till självbestämmande. Hade avsikten varit att rätten endast var avsedd att gälla för kolonier är det rimligt att antaga att detta också hade formulerats på så

¹⁶¹ Baaz, *The Use of Force and International Security*, s. 15

¹⁶² Se t.ex. franske internationellrättaren Alain Pellet tillsammans med tyska Christian Tomuschat, brittiska Rosalyn Higgins och Malcom Shaw samt den amerikanske Thomas Franck i sitt expertutlåtande i Quebecfallet redogjort för i Knop, *Diversity and Self-Determination in International Law*, s.53

vis. När det gäller artikel 1 i KMPR ändrades formuleringen från "all peoples *shall* have" till "all peoples *have*" just för indikera att rätten till självbestämmande var en permanent rättighet.¹⁶³ I punkten tre i samma artikel stadgas att denna artikel även gäller för stater som administrerar *Non-Self-Governing Territories and Trust Territories*, alltså även för kolonialmakter. En sådan skrivelse förutsätter alltså att rätten till självbestämmande skall respekteras av alla stater oavsett om de är en kolonialmakt eller inte. Visserligen skulle man kunna argumentera för att detta *enbart* säger att *även* dessa stater har en skyldighet att förespråka och respektera rätten till självbestämmande och inte för vilka den motsvarande rättigheten gäller. Ser man till det sätt på vilket det formuleras, alltså utgångspunkten att alla stater skall respektera självbestämmande men ett förtydligande att detta även gäller kolonialmakter, så ligger det dock närmare till hands att tolka det som att självbestämmande gäller just alla och inte bara för kolonier. Även kommittén för mänskliga rättigheter drog samma slutsats och stadgade att punkten 3 i artikel 1 KMPR ålägger stater skyldigheter "...*not only in relation to their own peoples but vis-à-vis all peoples which have not been able to exercise or have been deprived of the possibility of exercising their right to self-determination.*"¹⁶⁴ Det finns även faktaargument som talar för en bredare tillämpning, bl.a. att det förtryck och det utnyttjande som koloniserade folk lever under givetvis kan uppstå i andra situationer än de strikt koloniala och att självbestämmande därför kan behöva tillämpas även utanför den kontexten. Dessutom talar den historiska bakgrunden till principen för en bredare tillämpning då den inte enbart har utvecklats ur en kolonial kontext; t.ex. tillämpades den under mellankrigstiden när den europeiska kartan ritades om. Att tillämpa självbestämmande utanför en kolonial kontext slår dessutom an på ett mer värdebaserat plan då det helt enkelt får anses rätt att även andra folk än de koloniserade kan tillåtas bli fria från främmande makts kontroll och dessutom själva få bestämma över sin egen politiska och kulturella utveckling.

Med det ovan anförda i beaktande finns det därför all anledning att anta att det finns, och att det då också bör beaktas, en utveckling av självbestämmande i internationell rätt efter kalla krigets slut.

På området självbestämmande hände det mycket direkt efter kalla krigets slut. Jag kommer nu att i denna del titta närmare på några av dessa händelser för att sedan göra en djupare dykning in i det kanske mest uppmärksamade fallet, Kosovo.

¹⁶³ Cassese *The Self-Determination of peoples* i L. Henkin (Red.), THE INTERNATIONAL BILL OF RIGHTS, 1981, s. 92, s. 98

¹⁶⁴ Human Rights Committee, General Comment 12, Art. 1, 21th sess., 1984, Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies, UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.1, 1994, s. 12

Det kanske mest uppenbara är alla de nya stater som bildades i Östeuropa. Dessa bildades utan att det fanns någon stat med anspråk på bevarad suveränitet över områdena och alltså utanför det traditionella spänningsförhållande mellan statssuveränitet och folks rätt till självbestämmande. Detta sätt att uppnå självbestämmande, eller för den delen genom avtal eller till följd av konstitutionell reglering, är inte på något sätt begränsat av internationell rätt utan är helt upp till berörd stat och grupp i fråga.¹⁶⁵ I Jugoslavien bildades också en rad nya stater, här var dock realiseringen av en helt annan karaktär. Fullskaligt krig bröt ut när Jugoslavien - i realiteten det som sedermera blev Serbien - försökte hålla ihop federationen samtidigt som de olika federala delstaterna försökte bryta sig loss. Omvärldens reaktioner kan i mångt och mycket beskrivas som förvirrade.¹⁶⁶ Skiljedomskommissionen, etablerad av konferensen om Jugoslavien, började sitt yttrande med att konstatera att rätten till självbestämmande i internationell rätt för tillfället inte är klar i alla sina delar.¹⁶⁷ Frågan kommissionen hade att ta ställning till var huruvida serberna i Kroatien och Bosnien-Hercegovina hade rätt till självbestämmande. Kommissionen valde här att tillämpa principen om *uti possidetis*, inte i dess klassiska koloniala kontext utan på de federala gränserna i en suverän stat.¹⁶⁸ Serberna i dessa två områden hade därför inte rätt till självständighet. De hade däremot minoritetsrättigheter samt rätt till en nationalitet och erkännande av denna samt delaktighet i den demokratiska processen.¹⁶⁹ Kommissionens slutsatser mötte hård kritik, bl.a. framfördes kritik mot en påstådd inkonsekvens vid hanterandet av frågan.¹⁷⁰ Denna inkonsekvens skulle bestå i att å ena sidan hävda att det inte finns någon rätt till secession men å andra sidan erkänna Kroatiens och Bosnien-Hercegovinas secession från Jugoslavien. Karen Knop använder sig i *Diversity and Self-Determination in International Law* av två begrepp för att kategorisera olika förhållningsätt till subjekten för självbestämmande. Dessa kategorier utgörs å ena sidan av de som försöker sig på en enhetlig definition och som Knop kallar *coherence* och å andra sidan av de som hon kallar kategoriförespråkarna och som istället anser att det finns olika kategorier av *folk* och som därmed inte tror på en *one size fits all*-lösning. Den kritiken som jag nämnde ovan har framförts av de som förespråkar en definition giltig för alla situationer. De som däremot förespråkar en kategorilösning på problemet kring vilka som utgör subjekten för rätten till självbestämmande har framförallt kritiserat

¹⁶⁵ Buchanan, Justice, Legitimacy, and Self-Determination, s. 338

¹⁶⁶ Buchanan, s. 340

¹⁶⁷ Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM s. 1498

¹⁶⁸ Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM s. 1498

¹⁶⁹ Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM s.1498

¹⁷⁰ Se t.ex. Hannum, s 495-507

yttrandet för att på ett amatörmässigt sätt hantera internationell rätt då de hanterar de olika delarna av rätten isolerade från varandra.¹⁷¹

Jag anser i likhet med både förespråkarna för *coherence* och de som förespråkar olika kategorier av subjekt att kommitténs slutsatser är förvirrande. De lyckas inte med att redogöra för vilka rätten till självbestämmande gäller. Utan några kriterier uppställda konstaterar de bara att en rätt till självbestämmande inte kan innebära en ändring av befintliga gränser. På intet sätt redogör de för varför de delstatliga gränserna är orubbliga medan Jugoslaviens gränser däremot kunde ändras. De tillämpar samma tillvägagångssätt som vid avkoloniseringen och principen om *usi possidetis* trots att denna situation skiljer sig markant åt från den koloniala. Tillämpar vi perspektivet fakta, norm, värde blir det märkliga i yttrandet tydligare. Utifrån ett faktaperspektiv kan det mycket väl vara en bra avvägning mellan de båda grundläggande intressena som står på spel, självbestämmande respektive territoriell suveränitet. Det fanns ett faktiskt behov av att få slut på stridigheter, något som lät sig göras genom en uppdelning. Skulle alla grupper få bilda egna stater exakt där de bodde skulle dock kartan över området se ut som en schweizerost. Med tanke på de övergrepp som civila fått utstå av framförallt den jugoslaviska armén tilltalar det också ett visst grundläggande värde av rättvisa. Normargument för yttrandet är dock svårare att finna och definitivt något som borde utvecklats. Det går dock att spekulera i vad som ligger i yttrandet. En möjlig slutsats att dra av yttrandet är att serberna i Bosnien och Kroatien visst har en rätt till självbestämmande men att denna rätt inte innebär en rätt till secession. Det kan därför alltså tänkas finnas olika sätt att tillfredsställa rätten till självbestämmande.

År 1998 avgjorde Högsta domstolen i Kanada ett fall rörande Quebecs eventuella rätt till självbestämmande och därigenom secession från Kanada. Domstolen fann dock att någon rätt till secession för folket i Quebec genom den internationella rätten till självbestämmande ej förelåg. Istället pekade domstolen på självbestämmandets interna karaktär och att det numera är den som är självbestämmandets huvudsakliga beståndsdel.¹⁷² Rätt till secession förelåg endast klart i två fall, för kolonier och för stater under främmande makts ockupation, men dock eventuellt även i ett tredje, nämligen då ett folk nekas sin rätt till internt självbestämmande.¹⁷³

¹⁷¹ Knop, s. 176

¹⁷² Reference re Secession of Quebec, Supreme Court of Canada, ILM, Vol. 37, 1998, s. 1342-1377, para. 126

¹⁷³ Reference re Secession of Quebec, para. 134

Ett annat fall som i allra högsta grad aktualiserade självbestämmande var Östtimor. Folket i Östtimors rätt till självbestämmande hade bekräftats i flera säkerhetsrådsresolutioner följande Indonesiens invasion i slutet 1975.¹⁷⁴ Östtimors öde kom att engagera människor och motståndet mot Indonesiens ockupation var starkt runt om i världen, så starkt att det till slut, genom FN:s försorg, 1999 hölls en omröstning där en överväldigande majoritet röstade för självständighet. Omröstningen organiserades och övervakades av *United Nations Mission in East Timor*.¹⁷⁵ Efter att Östtimor i en övergångsfas stått under FN-administration blev landet självständigt år 2002.¹⁷⁶ Detta anser jag klart visa på självbestämmandets karaktär som en rätt för folk att själva avgöra sitt öde men också på dess styrka och på det stöd som finns för principen.

Internationella domstolen kom dessutom 1995, i fallet *Portugal v. Australia*¹⁷⁷, med ett avgörande gällande Östtimor och självbestämmande. Australien hade efter Indonesiens invasion och efterföljande ockupation av Östtimor ingått avtal med Indonesien som berörde Östtimors territorium. Domstolen avvisade i och för sig målet då de ansåg det röra lagligheten av en tredje parts agerande men hann ändå konstatera att rätten till självbestämmande gäller *erga omnes*.¹⁷⁸

5.2.1 Kosovo

5.2.1.1 Bakgrund

Efter att Kosovos autonomi begränsats under början av 90-talet eskalerade konflikter mellan den albanska majoritetsbefolkningen i Kosovo och den serbiska polisen och militären. Under 1996 inledde den kosovoalbanska gerillan UCK väpnade attacker och våldet i regionen eskalerade än mer. Den 31 mars 1998 fördömde FN:s säkerhetsråd, genom resolution 1160, serbisk polis och militärs överdrivna brukande av våld mot civila men även terroristaktioner utförda av UCK samt andra väpnade kosovoalbanska grupper.¹⁷⁹ Resolutionen antogs med 14 av 15 möjliga röster; Kina avstod från att rösta. Resolutionen betonade även Serbiens rätt till suveränitet men underströk att rätt sätt att komma till rätta med kosovoalbansk terrorism var genom en politisk process.¹⁸⁰ I början av 1999 inleddes förhandlingar i Rambouillet som dock föll samman och istället inledde Nato den 24 mars

¹⁷⁴ Se t.ex. UN Doc. SC/Res/384, 22 Dec. 1975 och UN Doc. SC/Res/389, 22 Apr. 1976.

¹⁷⁵ *United Nations Mission in East Timor* som etablerades genom UN Doc. SC/Res/1246, 11 Jun. 1999.

¹⁷⁶ Administrationen gick under namnet *United Nations Transitional Administration in East Timor* och etablerades genom säkerhetsrådsresolution 1272 från 1999.

¹⁷⁷ *East Timor, Portugal v. Australia*, Judgment, ICJ Rep. s. 90, 30 Jun., 1995.

¹⁷⁸ *East Timor case*, para. 29

¹⁷⁹ UN Doc. SC/Res/1160, 31 Mar. 1998

¹⁸⁰ UN Doc. SC/Res/1160, 31 Mar. 1998

1999 ett väpnat angrepp mot Serbien. I juni antog säkerhetsrådet en ny resolution som krävde att Serbien skulle sätta stopp för våldet och förtrycket i Kosovo.¹⁸¹ Denna gång innehåll dock resolutionen även mandat för FN att sätta upp både en civil administration av Kosovo samt en militär närvaro. Den civila närvaron, som kom att kallas UNMINK, *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, skulle stå för etablerandet av en *substantiell autonomi* för Kosovo och för etablerandet av en politisk process i syfte att avgöra Kosovos framtida status. På detta vis skulle folket i Kosovo kunna tillförsäkras autonomi inom Serbiens gränser.¹⁸² Ansvaret för implementeringen av resolutionen lades på generalsekreterarens specielle representant (SRSG). Under 2001 utfärdade SRSG det så kallade *Constitutional Framework for Provisional Self-Government* som föreskrev en gradvis överföring av ansvar för Kosovos administration på *Provisional Institutions of Self Government* (PISG). SRSG behåll dock vissa exklusiva befogenheter samt även rätten att lägga veto mot beslut tagna av PISG, inklusive lagar stiftade av den demokratiskt sammansatta *Kosovo Assembly*.¹⁸³ Med Martti Ahtisaari som FN:s speciella sändebud inleddes under slutet av 2005 en politisk process med direkta samtal mellan den serbiska och den kosovoalbanska sidan. Vid 2007 hade dessa ännu inte resulterat i att parterna kommit närmare en lösning varpå Ahtisaari lade fram sitt förslag för en lösning av frågan om Kosovos framtida status.¹⁸⁴ Efter ännu ett år av i stort fruktlösa förhandlingar röstade 109 av 120 medlemmar av det nybildade *Kosovo Assembly* igenom Kosovos självständighetsförklaring.¹⁸⁵ I samband härmed förklarades det från kosovoalbanskt håll att Kosovo ämnade följa Martti Ahtisaaris plan för Kosovos framtida status.¹⁸⁶ Serbien förklarade den ogiltig och uppmanade säkerhetsrådet att genast sammanträda och fatta beslut i frågan. Säkerhetsrådets sammanträde ledde dock inte fram till något. Istället framförde generalförsamlingen i oktober 2008, på initiativ av Serbien, en förfrågan om en *advisory opinion* till internationella domstolen.

5.2.1.2 Advisory Opinion, Kosovo

Den 22 juli 2010 levererade den Internationella domstolen sitt yttrande (*advisory opinion*) angående Kosovos ensidiga självständighetsförklaring.¹⁸⁷ Domens inledande avsnitt behandlar domstolens

¹⁸¹ UN Doc. SC/Res/1244, 10 Jun. 1999

¹⁸² Pippan, C., The International Court of Justice's Advisory Opinion on Kosovo's declaration of independence; an exercise in the art of silence, EJM 3–4 (2010) 3: 145–166, s. 147

¹⁸³ UNMIK/REG/2001/9, 15 Maj, 2001

¹⁸⁴ UN Doc. S/2007/168/Add.1 26 Mar. 2007

¹⁸⁵ För att se självständighetsförklaringen på engelska: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf

¹⁸⁶ Pippan, s. 148

¹⁸⁷ Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Press Release No. 2010/25, 22 Jul. 2010,

behörighet att hantera målet samt om huruvida domstolen borde göra bruk av densamma. Den delen av målet faller dock utanför ramen för denna uppsats. Samma sak gäller för den avslutande diskussionen om huruvida självständighetsdeklarationen är förenlig med säkerhetsrådsresolution 1244. Istället blir en diskussion om självbestämmande intressant. Ser man till själva yttrandet lyser dock utläggningar om folket i Kosovos eventuella rätt till självbestämmande med sin frånvaro. Förklaringen till detta är den restriktivt formulerade frågan, eller om man så vill, domstolens restriktiva tolkning av frågan. Frågan som generalförsamlingen ställde till domstolen var formulerad som följer:

”Is the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo in accordance with international law.”¹⁸⁸

Domstolen uttalade sig på följande vis när gällde domstolens tolkning av frågan:

“It does not ask about the legal consequences of that declaration. In particular, it does not ask whether or not Kosovo has achieved statehood. Nor does it ask about the validity or legal effects of the recognition of Kosovo by those states who have recognized it as an independent state.”

Det enda domstolen därför väljer att behandla i sitt yttrande är huruvida det fanns något förbud i internationell rätt för Kosovo att ensidigt förklara sig självständigt. Domstolen väljer att här att se till den stora mängd självständighetsförklaringar som avgetts under 1700-, 1800- och 1900-talen och att ingenting i staters agerande under denna period tyder på att självständighetsförklaringar varit förbjudna enligt internationell rätt. Ibland, hävdar domstolen, ledde förklaringarna till bildandet av nya stater, ibland inte.¹⁸⁹ Domstolen konstaterar därefter att den internationella rätten kring självbestämmande under andra halvan av 1900-talet utvecklades till en rätt till självständighet för kolonier. Andra självständighetsförklaringar utanför denna kontext avgavs också, inte heller här syns några spår av ett förbud mot att yttra dylika förklaringar. Flera deltagare i processen hade dock invänt att ett förbud mot ensidiga självständighetsförklaringar är inneboende i principen om territoriell integritet. Domstolen förklarar här att detta inte är fallet. Både FN-stadgans artikel 2 para. 4 och sedvanerätten, enligt domstolen uttryckt i generalförsamlingens resolution 2625, talar om principen om territoriell integritet i förhållandet stater emellan. Tillämpningsområdet för principen om territoriell integritet är därför enligt domstolen begränsat till relationer mellan stater.

¹⁸⁸ Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Press Release No. 2010/25, 22 Jul. 2010, para. 49

¹⁸⁹ Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Press Release No. 2010/25, 22 Jul. 2010, para 79

Domstolens väljer dock att bitvis kommentera påståenden om att Kosovo har en rätt till självständighet genom rätten till självbestämmande i sig, alternativt genom en såkallad *remedial right*, påståenden framförda av några av de deltagande. Domstolens kommentar är dock begränsad till att konstatera att olika åsikter råder om huruvida rätten till självbestämmande gäller även utanför en kolonial kontext samt huruvida det finns en *remedial right* till secession.¹⁹⁰

Innan domstolen levererade sitt yttrande var temperaturen i debatten hög, t.ex. så fördömde Göran Lysén domstolen för att överhuvudtaget ha valt att ta upp målet till prövning.¹⁹¹ Kort efter att yttrandet levererats stod det dock klart att yttrandet varken var speciellt spektakulärt eller kontroversiellt.¹⁹² Den enda direkta slutsats som domstolen gjorde var redan ganska självklar; det finns inga hinder i internationell rätt för en grupp boende inom ett territorium att *förklara* detta territorium självständighet från den stat till vilket de tillhör. Till synes långt mycket mer intressanta frågor som t.ex. om territoriet ifråga därmed uppnått självständighet, huruvida andra stater är berättigade till att erkänna territoriet som en stat besvaras inte. Av den stora mängd påståenden och argument om huruvida Kosovo har en rätt till självbestämmande framförda av de olika deltagarna i processen kan det dock dras en slutsats av mer begränsad natur, Kosovos självständighetsförklaring aktualiserar frågan om självbestämmande i internationell rätt.

5.2.1.3 Kosovo och rätten till självbestämmande

Domstolen valde att i sitt yttrande i stort sett helt utelämna diskussionen om huruvida Kosovo har en rätt till självständighet genom rätten till självbestämmande. Kosovofallet i stort aktualiserar dock frågan i allra högsta grad, något som bl.a. framgår av att en stor del av de deltagande parterna i målet hänvisade och argumenterade kring principen men också då det i doktrin, både inför och efter domen, har diskuterats utförligt kring frågan.¹⁹³ De vanligaste uppfattningarna i doktrin kan delas in i tre huvudsakliga kategorier, de som anser att det finns en rätt till secession genom en såkallad *remedial secession* eller om man så vill avhjälpande secession, de som anser att det förvisso finns en sådan rätt

¹⁹⁰ Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Press Release No. 2010/25, 22 Jul. 2010, para. 82

¹⁹¹ Se Göran Lyséns artikel på Newsmill den 4 augusti: 2010 <http://www.newsmill.se/artikel/2010/08/04/professor-internationella-domstolar-missf-rst-r-sitt-uppdrag>

¹⁹² Pippan, s. 161

¹⁹³ Se t.ex. Ryngaert och Griffioen, The Relevance of the Right of Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers, Chinese Journal of International Law (2009), Vol. 8, No. 3, 573-587, Pippan, C., The International Court of Justice's Advisory Opinion on Kosovo's declaration of independence; an exercise in the art of silence, EJM 3-4 (2010) 3: 145-166, Hilpold, P., The Kosovo Case and International Law: Looking for applicable Theories, Chinese Journal of International Law (2009), Vol. 8, No. 1, 47-61 eller Buchanan, Justice Legitimacy, and Self-Determination.

men att den inte är aktuell i detta specifika fall och de som anser att en sådan rätt överhuvudtaget inte existerar. De som argumenterar för en sådan rätt gör de nästan alla med utgångspunkten i att det är en *kväifierad* rätt, en rätt som en sista utväg.¹⁹⁴ Buchanan talar i sin bok *Justice, Legitimacy, and Self-Determination* om att självbestämmande i internationell rätt kan ge en rätt till secession vid bruten autonomi. Då Serbien successivt drog in Kosovos autonomi skulle därför Kosovo, enligt Buchanan, kunna tänkas ha en rätt till secession. Det skulle dock krävas att det var Serbien som var skyldig till att autonomi drogs in och inte den av kosovoalbaner dominerade politiska ledningen i Kosovo.¹⁹⁵ Enligt Buchanan finns det även en rätt för Kosovo till vad som brukar beskrivas som *remedial secession*. Denna rätt skulle dock, för att säkerställa de serbiska och romska minoriteternas mänskliga rättigheter i området, villkoras.¹⁹⁶ Ryngaert och Griffioen är inne på liknande spår men kommer fram till slutsatsen att secession inte torde vara i enlighet med rätten till självbestämmande i detta specifika fall. De argumenterar förvisso att många av kriterierna för en *remedial right to secession* är uppfyllda. Autonomi drogs in och den Kosovoalbanska befolkningen utsattes för grova övergrepp. De anser dock att med den politiska ledning som nu finns i Serbien och med den kontroll som omvärlden har på utvecklingen är risken för fortsatta övergrepp i liknande omfattning inte längre troliga. Det finns därför möjligheter att genom internt självbestämmande i form av omfattande autonomi tillgodose rätten till självbestämmande.¹⁹⁷ De som argumenterar emot en sådan rätt gör det oftast utifrån ståndpunkten att den helt enkelt inte existerar,¹⁹⁸ Peter Hilpold är en av dessa. Han anser dock att om det är något som fallet Kosovo aktualiserar så är det internt självbestämmande. Detta anser han visas bland annat av Ahtisaariplanen men även i övrigt av den stora betydelse som det interna styret av Kosovo har givits av omvärlden.¹⁹⁹ Utifrån detta drar han sedan slutsatsen att självbestämmande i fallet Kosovo i första hand tjänar till att ge ett gott styre och till att minska rättighetsöverträdelser.²⁰⁰

Trots att åsikterna går isär när det gäller vad Kosovo faktiskt har för rätt till självständighet och trots att domstolen valde att lämna frågan därhän kan den faktiska utvecklingen, omvärldens reaktioner och den ovan redogjorde diskussionen i doktrin ge en ledtråd över vad självbestämmande i internationell rätt nu står. De facto har Serbien inte längre kontroll över Kosovo utan kontrollen

¹⁹⁴ Se t.ex. Ryngaert och Griffioen, s. 575 f.

¹⁹⁵ Buchanan, s. 357

¹⁹⁶ Buchanan, s. 280

¹⁹⁷ Ryngaert & Griffioen, s. 585

¹⁹⁸ Hilpold, s. 55

¹⁹⁹ Hilpold, s. 56

²⁰⁰ Hilpold s. 56 f

innehas nu av Kosovos självt.²⁰¹ Självständighetsförklaringen har erkänts av 75 av FN:s 192 medlemmar, 28 har aktivt deklarerat att de inte kommer erkänna Kosovo. Med bara dryga 40 procent av världens länder som har erkänt Kosovo är det dock svårt att tala om någon *opinio juris*. Visserligen kan man å ena sidan hävda att det utifrån dels tonvikt, länder som USA, Storbritannien, Frankrike, men också region, med 22 av 28 EU-länder som erkänt Kosovo samt samtliga länder på Balkan förutom Serbien som har gjort eller, som i Bosniens fall, uttryckt att de kommer att erkänna Kosovo. Å andra sidan kan det hävdas att med Kina och Ryssland som motståndare finns det även mycket tongivande länder emot självständighet samt att en majoritet av världens stater faktiskt inte erkänt Kosovo. Det står dock, övriga oklarheter till trots, klart att självbestämmande i allra högsta grad aktualiserades i detta mål. Fallet är dessutom ännu en bekräftelse på att självbestämmande lever utanför den koloniala kontexten. Av den stora mängden förespråkare för en rätt till självbestämmande, antingen internt eller externt, får det också anses stå klart att självbestämmande aktualiserades trots att folket albaner redan har ett ” eget ” land i Albanien. Detta får anses tyda på att individualitetskravet när det gäller rekvisitet folk kan tolkas relativt brett.²⁰² Fallet Kosovo kan därför ha medfört en viss förändring av rätten till självbestämmande till att bli mer tillåtande kring detta krav. Som framgått är det även många länder som verkar vara av uppfattningen att en folkgrupp som har blivit utsatt för omfattande övergrepp och utgör en klar majoritet inom ett visst angivet territorium har en rätt till självständighet på bekostnad av principen om territoriell integritet.

5.2.2 Åsikterna går isär

Sett till utvecklingen efter kalla krigets slut står det enligt min mening än mer klart att rätten till självbestämmande är tillämplig även utanför en strikt kolonial kontext. Den tillämpades t.ex. både i fallet Jugoslavien men även av Högsta domstolen i Kanada gällande Quebecs eventuella secession.²⁰³ Eftersom inga nya traktat ingåtts och händelseutvecklingen på området inte ger några närmare ledtrådar är det dock svårare att utläsa vad rätten till självbestämmande utanför den koloniala kontexten består av. Diskussionen i doktrin är dock relativt omfattande och uppfattningar både för en bred och för en snäv tillämpning av rätten förespråkas. För att närmare kunna konkretisera rätten till självbestämmande ämnar jag därför att granska de olika ståndpunkterna för att sedan utifrån dessa försöka formulera vad rätten till självbestämmande innebär. Jag kommer här att fortsätta att utgå från

²⁰¹ Den utländska närvaron fortsätter dock alltjämt.

²⁰² Mer om det nedan under rubriken 5.2.1.3 *För vilka gäller den?*

²⁰³ Reference re Secession of Quebec, s. 1342-1377

huvudfrågorna för avsnittet om självbestämmande i internationell rätt. Alltså: Vad har självbestämmande för karaktär, är det en regel eller en princip? Vad är innehållet i regeln eller principen? För vilka gäller den?

5.2.2.1 Princip eller regel?

Den första frågan, alltså vad självbestämmande har för karaktär, får olika svar beroende på vem man frågar. Vid tiden för kalla krigets slut stod det relativt klart att självbestämmande kunde ha karaktären av både en princip och en positiv rättsregel. Ingenting i utvecklingen efter kalla krigets slut ger upphov till att ändra denna uppfattning. I vissa lägen, som t.ex. för kolonier, finns en utpräglad positiv rätt till självständighet som alla stater har en motsvarande skyldighet att respektera. I andra lägen kan självbestämmande vara en princip ledande för tolkning av en viss dispyt eller situation. Detta resonemang finner stöd både hos James Crawford och Antonio Cassese.²⁰⁴ Skillnaden mellan en princip och en regel skulle här framförallt vara generaliteten. Självbestämmande som princip tar vid där ingen klar regel finns, något som bäddar för principens mer dynamisk tillämpning.²⁰⁵

5.2.2.2 Innehållet i principen/regeln

När det gäller vad rätten till självbestämmande egentligen innehåller varierar uppfattningarna. Vissa hävdar att självbestämmande helt har spelat ut sin roll i och med kolonialismens slut. Vissa att självbestämmande finns kvar men bara i dess interna form medan andra hävdar att självbestämmande finns kvar både i sin interna och i sin externa form.²⁰⁶ Jag har ovan redan fört en diskussion kring huruvida självbestämmande överhuvudtaget fortsätter efter kolonialismens slut varför jag nedan istället kommer att fokusera på frågorna om det finns och i sådana fall vad en rätt till externt självbestämmande innebär samt vad den interna aspekten av självbestämmande innebär.

5.2.2.2.1 Externt självbestämmande

De som hävdar att en rätt till externt självbestämmande, alltså i första hand självständighet, inte existerar gör oftast detta utifrån en påstådd avsaknad av stöd för en sådan i internationell rätt²⁰⁷ samt

²⁰⁴ Crawford, Book review of *Self-Determination of Peoples: A legal Reappraisal* by A. Cassese (1996) 90 *American Journal of International Law*, s. 331

²⁰⁵ För en diskussion kring generalitet hos självbestämmande beroende av karaktären av en princip resp. en regel se. Knop, *Diversity and Self-Determination in International law* s. 30 – 41.

²⁰⁶ Jmf t.ex. Raic, *Self-Determination of Peoples* med Boccara, *A right to Self-Determination and a Privilege to Independence*.

²⁰⁷ Se Hilpold, s. 55

utifrån konsekvenserna som en sådan rätt skulle medföra.²⁰⁸ Argumentationen bygger alltså i huvudsak på en del normbaserad argumentation och på en del faktabaserad. Faktadelen av argumentationen består av förmodade negativa konsekvenserna i form av instabilitet i världsordningen och en uppmuntran till territoriella dispyter.²⁰⁹ De enda tillåtna undantagen skulle då vara avkolonialisering samt situationer där stater som befinner sig under ockupation ämnar återupprätta sin självständighet. Att en stat återfår kontrollen över sitt territorium hotar inte stabiliteten på samma sätt som när en ny grupp bryter sig fri från en befintlig stat. Ett återupprättande av en stats kontroll över sitt eget territorium ligger snarare i linje med upprätthållanden av en av grundstommarna för den internationella världsordningen, nämligen staters territoriella integritet.²¹⁰ Normargumenten består dels av den territoriella integriteten, så som den stadgas i bl.a. FN-stadgans art 2 (4), och dels av en avsaknad av normer till stöd för externt självbestämmande. Cassese argumenterar t.ex. för en sådan avsaknad när han utifrån grundläggande traktat och sedvana söker fastställa självbestämmande i sin bok *Self Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*.²¹¹ Bakom dessa norm- och faktaargument kan dessutom identifieras ett mer grundläggande värdeargument i form av värdet av en stabil världsordning.²¹²

De som argumenterar för en extern dimension av självbestämmande utanför den koloniala kontexten eller i situationer av återställande av ockuperat territorium utgår i de allra flesta fall från att principen om territoriell integritet utesluter en *allmän* rätt till secession²¹³. Principen om territoriell integritet anses däremot inte vara en absolut princip som skyddar mot all övrig internationell rätt. Vid utövandet av sin suveränitet är stater t.ex. skyldiga att respektera fundamentala normer (jus cogens), grundläggande mänskliga rättighetsprinciper och internationell humanitär rätt under väpnade konflikter.²¹⁴ På samma sätt som stater är skyldiga att iakttaga dessa delar av den internationella rätten skulle stater också vara skyldiga att respektera rätten till självbestämmande. Slutsatsen blir därmed att det kan finnas en kvalificerad rätt till secession. Som argument för detta framförs i första hand normbaserade argument. Ett av de vanligare är att utgå från *Friendly Relations Declaration* som enligt *International Commission of Jurists* är det mest auktoritativa utlåtandet gällande internationellrättsliga

²⁰⁸ Boccara, s. 155

²⁰⁹ Boccara, s. 155

²¹⁰ Knop, s. 69 f.

²¹¹ Se t.ex. s. 248 ff. när Cassese diskuterar Quebecfallet. Cassese är dock inte motståndare till secession utanför den koloniala och den "återupprättande" kontexten, han anser t.ex. att den finns för *racial groups*.

²¹² Se t.ex. Bocarars resonemang i *A Right to Self-Determination and a Privilege to Independence*, s. 155

²¹³ Raic, s. 323

²¹⁴ Raic, s. 295 f.

principer relevanta för självbestämmande och principen om territoriell integritet.²¹⁵ Här stadgas följande:

“Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.”²¹⁶

Med andra ord stadgas att principen om självbestämmande inte får hota ett lands suveränitet och territoriella integritet *så länge* som landet ifråga agerar i enlighet med principen om självbestämmande. Då det i namnet på resolutionen står ”..*Friendly Relations and Co-operation among States.*” kan i sin tur slutsatsen dras att skrivelsen var ägnad tredje stat.²¹⁷ Med ett *a contrario*-slut utifrån detta kan slutsats dras att en tredje stat därmed faktiskt kan tillåtas stödja ett folk som ämnar bryta sig loss från en befintlig stat.²¹⁸ Skrivelsen i *Friendly relations declaration* skall dessutom läsas mot bakgrund av diskussionen i kommittén som lade fram resolutionen, en diskussion där det t.ex. från Sovjetblockets sida argumenterades för en allmänt rådande rätt till secession medan det från t.ex. Storbritanniens håll argumenterades att en sådan rätt inte existerade.²¹⁹ Varken Sovjetunionen eller Storbritannien fick dock med sina respektive skrivelser något som enligt Raic kan tolkas som att nuvarande skrivelse är en förlikande skrivelse som alltså kan tillåta secession under vissa bestämda omständigheter.²²⁰ Kanadensiska Högsta domstolen hävdar i sitt avgörande i fallet rörande Quebecs eventuella secession att Wiendeklarationen från 1993 öppnar för en rätt till secession då den ställer krav på ”..a Government representing the whole people belonging to the territory without distinction of any kind.”²²¹

²¹⁵ International Commission of Jurists, East Pakistan Staff Study, International Commission of Jurists Review, Vol. 8, 1972, s. 23-62, s. 44

²¹⁶ Generalförsamlingens resolution 2625 (1970), Declaration on the Principles of international Law concerning Friendly Relations and Co-operation among states in Accordance with the Charter of the United Nations, Princip V, Para. 7

²¹⁷ Raic, s. 318

²¹⁸ Denna slutsats delas också av Antonio Casese se, Casese, s. 118

²¹⁹ Raic, s. 319 f

²²⁰ Raic, s. 320, för samma uppfattning se även Cassese, Self-Determination of Peoples, s. 118. Enligt Raic skall även International Commission of Jurist dela denna uppfattning.

²²¹ Reference re Secession of Quebec, para. 134

Normbaserat stöd för en kvalificerad rätt till secession kan även hämtas ur äldre källor. Ingen av de två kommissioner, som för Nationernas Förbund rättsligt utredde Ålands eventuella association med Sverige, uteslöt *helt* möjligheten till association. Rapportörskommission stadgade t.ex. följande:

“The separation of a minority from the State of which it forms part and its incorporation in another State can only be considered as an exceptional solution, a last resort of when the state lacks either the will or the power to enact and apply just and effective guarantees [of religious, linguistic and social freedom]”²²²

Under de omständigheter som rådde kom dock kommissionen fram till att det var genom den interna aspekten av självbestämmande nämligen genom autonomi som ålänningarna skulle tillförsäkras självbestämmande.²²³

Det förs också fram mer värdebaserade argument som förefaller vara byggda på någon form av grundläggande uppfattning om rättvisa där om ett folk blivit utsatt för diskriminering och grova övergrepp det helt enkelt skulle vara orätt att låta den förtryckande statens intresse av suveränitet gå före det utsatta folkets rätt till självbestämmande.²²⁴ I samma linje kan även ett faktabaserat argument skönjas där de negativa konsekvenserna för den utsatta folkgruppen ifråga får anses tala för att de inte längre skulle behöva lyda under den förtryckande och diskriminerande staten. På detta vis blir alltså internt och externt självbestämmande sammanlänkande; om en stat allvarligt negligerat internt självbestämmande för en grupp kan detta under vissa omständigheter leda fram till en aktualisering av externt självbestämmande.²²⁵ Även en teleologisk argumentation brukar föras där man alltså ser till målet eller syftet med självbestämmande i internationell rätt. Externt självbestämmande skulle då, för att kunna säkerställa syftet att bevara och skydda en grupps kulturella identitet och människorna i gruppens grundläggande fri- och rättigheter, kunna tillerkännas mycket utsatta grupper.²²⁶ De som väljer att fokusera på dessa sistnämnda argument brukar oftast också i denna typen av fall benämna rätten till externt självbestämmande som en *avhjälpande* eller *läkande* rätt (eng. *remedial right*).²²⁷ Ett

²²² The Aaland Islands Question, LN Doc. B7.21/68/106, 1921, s. 28

²²³ Raic, s. 329

²²⁴ Se t.ex. Nederländernas representant i kommittén som utredde inför Friendly Relations Declaration, UN Doc. A/AC.125/SR.107, 5 Nov. 1969, s. 85 f.

²²⁵ Raic, Statehood and the law of Self-Determination, s. 321, se även Casese, Self-Determination of Peoples, s. 120 eller Reference re Secession of Quebec, Supreme Court of Canada, ILM, Vol. 37, 1998, pp. 1342-1377, para. 134 för Högsta domstolen i Kanadas utlåtande i Quebec fallet

²²⁶ Raic s. 323

²²⁷ Se t.ex. Buchanan, s. 331

exempel på när en sådan rätt har tillämpats i praktiken är år 1971 när folket i Östpakistan efter Pakistans omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna blev självständiga ifrån Pakistan i det då nybildade Bangladesh.²²⁸ Det skulle även kunna hävdas att detta också är vad som skett i Kosovo, men också enligt somliga, i de övriga forna jugoslaviska delstaterna.²²⁹

Rätten till självbestämmande kan alltså enligt detta sätt att se på det innehålla en villkorad rätt till secession. Dessa villkor brukar oftast sägas vara diskriminering, låga eller obefintliga möjligheter till deltagande i den politiska processen och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Flera författare har också satt upp lite mer specifika krav som måste vara uppfyllda. Cedric Rynghaert och Christine Griffioen ställer t.ex. upp följande fyra kriterier.²³⁰ Först och främst måste den aktuella gruppen vara ett ”folk” enligt rätten till självbestämmande. Gruppen behöver därför ha en distinkt identitet och dessutom utgöra en klar majoritet inom ett givet område. Kriterium nummer två består av att omfattande kränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna och systematisk diskriminering måste ha ägt rum. Det tredje går ut på att dessa övergrepp inte kan förhindras eller avhjälpas eftersom gruppen är exkluderad från politisk delaktighet och alltså inte tillerkänns internt självbestämmande. Ett förhållande kan ske t.ex. genom någon form av decentraliserat självstyre eller genom federalism. Det fjärde och sista kriteriet är att förhandlingar har hållits men utan att leda fram till en lösning.²³¹ Dessa kriterier sammanfattar på ett bra sätt de krav som av de flesta brukar lyftas fram för att en rätt till avhjälpande secession ska anses föreligga.²³²

Det finns även en argumentationslinje som går ut på att sträcka självbestämmanderätten för kolonier till situationer som liknar den koloniala situationen och därigenom tillerkänna den externa rätten till självbestämmande för vissa grupper utanför den strikt koloniala kontexten.²³³ Argumentationen går ut på att det inte bara är när saltvatten separerar ett område från ett annat som en situation kan uppstå där ett territorium de facto blir *non-self-governance*. Gränser och avskildhet från resten av landet och beslutsfattandet kan komma till genom t.ex. diskriminering och uteslutande ur den politiska

²²⁸ Buchanan, s. 351

²²⁹ Knop, s. 79

²³⁰ I sin artikel, *The Relavance of Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers*, *Chinese Journal of International Law* (2009), Vol. 8, No. 3, 573-587

²³¹ Rynghaert & Griffioen, s. 575

²³² Se t.ex. Raic, s. 366 ff. för i stort identiska kriterier. Liknande tankegångar hittas även i domare Wildhabers och Ryssdals resonemang i *Loizidou v. Turkey (Merits)*, Judgment, 18 Dec. 1996, Reports of Judgments and Decisions of the European Court of Human Rights, 1996 VI, s. 2216, s. 2241

²³³ se. t.ex. Crawford, *Outside the colonial Context*, i W.J.A Macartney (Red.) *SELF-DETERMINATION IN THE COMMONWEALTH*, 1988, s. 13-14. eller Franck, *Postmodern tribalism and the right to secession*, i Brölmann et. al. (Eds.) *PEOPLES AND MINORITYS IN INTERNATIONAL LAW*, s. 3 at s. 13-14

processen, t.ex. p.g.a. den i området boende gruppens etniska identitet.²³⁴ Den bristande logiken i att secession bara skulle vara tillåtet i fall som rör avkolonisering kommenterar Buchanan på följande ganska talande vis:

”Presumably what justifies secession by overseas colonies of a metropolitan power is that the colonized are subject to exploitation and unjust domination, not the fact that a body of salt water separates them and their oppressors.”

5.2.2.2 Slutsats externt självbestämmande

Utifrån de argument jag ovan redogjort för anser jag att mycket talar för att externt självbestämmande sträcker sig utanför både den koloniala situationen och situationen av återupprättande av ockuperat territorium. Jag anser att såväl normargumenten som de mer faktabaserade vara talande. Principen om territoriell integritet är givetvis av fundamental betydelse för hela det internationellrättsliga och politiska systemet. Vidmakthållande av staters suveränitet för att upprätthålla stabilitet och fred är grundbulten som hela den internationella rätten byggts fram kring. Det framgår dock även att principen om territoriell integritet inte är absolut och oinskränkbar. Att den principen i alla lägen oavsett omständigheterna i det enskilda fallet skulle trumfa rätten till självbestämmande rimmar därför illa med den betydelse som principen om självbestämmande givits inom FN-systemet och bland de grundläggande mänskliga rättigheterna såsom de uttrycks i de största och mest betydelsefulla internationella traktaten på området.²³⁵ Att en rätt till secession genom självbestämmande kan trumfa principen om territoriell integritet styrks dessutom, som framgick ovan, av formuleringarna i *Friendly relations declrataion*.²³⁶ Betydelsen av principen om territoriell integritet talar därför snarare för att man bör ha en restriktiv syn på rätten till secession.

Ser man till de mer faktarelaterade argumenten anser jag att de som argumenterar emot en villkorad rätt till secession är för stelbenta i sin säkerhetspolitiska analys. Stabilitet är givetvis önskvärt i det att det bidrar till att minska krig och därmed alla de lidanden och umbäranden som det innebär. En alltför strikt och obönhörligt hållen ”stabilitet” riskerar dock att, med beaktande av en värld där interna konflikter troligtvis kommer att vara de absolut vanligaste, bädda för många fler konflikter än vad den förhindrar. Ser man till den historiska kontext som rätten vuxit fram ur talar dessutom

²³⁴ Crawford, *Outside the colonial Context*, i W.J.A Macartney (Ed.) *SELF-DETERMINATION IN THE COMMONWEALTH*, 1988, s. 13-14

²³⁵ Se FN-stadgans art. 1 (2) samt art 1 i KMPR resp. KESKR

²³⁶ UN Doc. A/Res/2625, 24 Okt. 1970, Princip V, Para. 7

väldigt lite för att den externa rätten till självbestämmande enbart skulle vara tänkt att gälla för kolonier. Självbestämmande växte fram och tillämpades bland annat under mellankrigstiden när Europas karta ritades om samt efter Finlands självständighet av nationernas förbund och internationella domstolen i fallet rörande Ålands eventuella association med Sverige. Rätten har sedan också de facto använts och tillämpats i modern tid efter avkolonialiseringen.²³⁷ Att det ur självbestämmande kan springa än rätt till just secession har historien visat, det skedde uppenbarligen för kolonierna. Ur principen om självbestämmande utvecklades en positiv rättsregel där varje koloni gavs en omedelbar rätt till bland annat just secession. Anledningen till att dessa områden gavs en sådan rätt, som uttryckt ovan av Buchanan, var inte att saltvatten separerade dem från kolonialmakten utan att de var folk som exploaterades, diskriminerades och inte själva var herrar över sina öden. Det faktum att saltvattensprincipen lades till var snarare ett resultat av realpolitiska hänsynstaganden. På något sätt skulle avkolonialisering kunna ske utan att för den skull öppna dammluckorna helt för alla nära 5000 olika etniska grupper runt om i världen att kräva samma rätt till frihet. Genom att tillåta så kallade *remedial secession*, alltså secession till följd av omfattande övergrepp, begränsas möjligheten samtidigt som folket ifråga kan skyddas från den stat som stått för övergreppen. Ett önskvärt mål som dessutom finner normstöd i både KMPR och KESKR.²³⁸

Även på ett mer grundläggande värdeplan anser jag argumenten för att det bör finnas en rätt till externt självbestämmande som de starkare. Från mitt perspektiv av den internationella rätten, inspirerat till viss del av den skandinaviska rättsrealismen, skall man visserligen vara mycket försiktig när man argumenterar utifrån grundläggande värde då de inte utgör objektivt godtagbara fakta och inte heller är universella. Det kan dock inte förnekas att vår syn på världen färgas av vår uppfattning kring grundläggande värden och att därför dessa de facto har influerat den internationella rätten. Att ett folk som nekats möjligheten att bestämma sitt eget öde, blivit diskriminerat och utsatts för omfattande övergrepp, blir fria från den stat som utsatt dem slår an till ett hos mig grundläggande värde av rättvisa. Det slår även an till ett grundläggande värde av frihet och demokrati samt till bevarandet av kulturella identiteter. Motstående värde, stabilitet, är enligt min uppfattning inte ett värde eller självändamål i sig utan endast de eventuella positiva konsekvenser som följer härav som t.ex. fred. Externt självbestämmande som vid kalla krigets slut troligtvis av de flesta ansågs gälla

²³⁷ Se t.ex. *Palestinian Wall, Advisory Opinion*, 2004 ICJ Rep. som rörde Israels bygge av en mur på västbanken eller ovan nämnda fallen rörande Jugoslaviens upplösning, Quebecs eventuella secession eller Östtimorfallet.

²³⁸ Art 1 i KMPR resp. KESKR

enbart för kolonier och befolkningar i länder under ockupation förefaller nu alltså även gälla vid så kallad avhjälpande secession.

5.2.2.2.3 Internt självbestämmande

Till att börja med kan det vara på sin plats att bara snabbt redogöra för vad det finns för stöd som bekräftar att det överhuvudtaget finns en intern aspekt av självbestämmande. Som vi såg ovan stod det relativt klart redan vid tiden för kalla krigets slut att det fanns en intern aspekt av självbestämmande. För det första så pekar in-tecknandet av självbestämmande i art. 1 i både KMPR och KESKR på att självbestämmande är gällande mellan en stat och dess befolkning. Dessutom bekräftas självbestämmandets interna aspekt i såväl *Friendly relations declaration* som i *Helsinki Final act*.²³⁹ Ser vi på händelseutvecklingen efter kalla krigets slut finner vi denna slutsats än mer säkerställd. Högsta domstolen i Kanada höll t.ex. den interna aspekten av självbestämmande som den huvudsakliga tillämpningen av självbestämmande efter kolonialismen slut.²⁴⁰ Internt självbestämmande har dessutom fått stort utrymme i samband med konflikten i Kosovo.

När det gäller vad rätten till internt självbestämmande innebär håller de flesta i doktrin fram en rätt till delaktighet i den politiska processen.²⁴¹ Denna delaktighet kan i sin tur variera men utgår man ifrån syftet med självbestämmande följer att det bör finnas delaktighet i de processer som rör skydd och bevarande av den kulturella, etniska och/eller historiska identiteten hos berörd grupp. Sett till att rätten inbegriper en rätt för gruppen ifråga att sträva efter ekonomisk, social och kulturell utveckling får det också anses stå klart att internt självbestämmande även innebär delaktighet i det mer generella beslutsfattandet i staten ifråga. Olika former av autonomi kan därför anses tillgodose rätten till internt självbestämmande.²⁴² Enligt Hannum blir frågor om eventuell autonomi aktuella när konflikten innefattar alla eller de flesta av följande områden: Språk, utbildning, jobb, sociala förmåner, mark, naturresurser och tillgång till det lokala styret.²⁴³

Från väst, framförallt från amerikanskt håll, har det ofta hävdats att internt självbestämmande tillgodoses genom en representativ demokratisk ordning. Det argumenteras också i doktrin för att de delar av självbestämmande som innebär territoriella krav i tiden efter kolonialismens slut får ge vika

²³⁹ Se UN Doc. A/Res/2625, 24 Okt. 1970, Princip V, Para. 7 resp. Conference on Security and Co-Operation in Europe, Final Act, Helsinki, 1 Aug. 1975, Princip VIII.

²⁴⁰ Reference re Secession of Quebec, para. 126

²⁴¹ Raic, s. 238

²⁴² Raic, s. 238 f.

²⁴³ Hannum, s. 469

mot principen om territoriell integritet och att det därmed är demokrati som är den enda kvarvarande beståndsdel av självbestämmande.²⁴⁴ En förenkling av självbestämmande till att enbart innebära ett krav på demokrati ter sig dock svårt att acceptera sett till självbestämmandets karaktär som en grupprättighet. En grupp som representerar en majoritet inom ett visst angivet territorium kan fortfarande utgöra en ytterst liten del av befolkningen i stort och riskerar, sin rösträtt till trots, att få sin kulturella och etniska gruppidentitet undertryckt. Det är också här som man kan skönja en skiljelinje mellan de individuella fri- och rättigheterna och självbestämmande. Förbises denna skillnad leder det till att självbestämmande egentligen redan kan ses som tillgodosett genom de grundläggande fri- och rättigheterna.²⁴⁵ En sådan uppfattning finner även stöd om man ser till rätten till självbestämmandes historiska bakgrund. Visserligen till viss del sprungen ur de franska och amerikanska revolutionerna och kring de där florerande tankarna kring individuella fri- och rättigheter men det är först när dessa tankar möter nationalism och tanken på folk som hållare av vissa rättigheter som självbestämmande blev till.²⁴⁶

Att utifrån doktrin utläsa något närmare t.ex. på det mer praktiska planet om vad internt självbestämmande innebär låter sig inte göras. Ovan ganska svepande krav om delaktighet i den politiska processen och i det mer konkreta beslutsfattandet tillsammans med olika former av autonomi blir därför så nära som det går att komma en konkretisering av internt självbestämmande.

5.2.2.3 För vilka gäller den?

Den kanske svåraste delen av självbestämmande är subjekten, alltså för vilka som rätten faktiskt gäller. Det som enligt min tolkning är det största upphovet till problem när det gäller subjekten för rätten är att rätten är mångsidig. Den består både av en grundläggande princip men också av de specifika regler som utvecklats utifrån denna princip. Som nämndes tidigare i arbetet har Karen Knop identifierat två huvudsakliga tillvägagångssätt. Det första sättet är att söka en *enhetlig* definition som täcker alla situationer medan det andra är ett tillvägagångssätt där man väljer att tolka den internationella rätten som att det finns olika *kategorier* av folk som har rätt till självbestämmande.²⁴⁷ De uppenbara svårigheterna med en enhetlig definition är att få ihop en definition av ”folk” som täcker både hela befolkningar av kolonier men som samtidigt också kan identifiera t.ex. etniska

²⁴⁴ Boccara, s. 155

²⁴⁵ Raic, s. 240

²⁴⁶ Raic s. 175 f., Cassese s. 11-13, Boccara s. 95,

²⁴⁷ Knop, s. 53 f.

grupper boende inom en begränsad del av ett land. Ett sätt att försöka sig på att klara denna svårighet har varit att i huvudsak utgå från en kollektiv vilja att leva tillsammans och där de annars vanliga kriterierna som t.ex. kultur, språk, religion och historia endast spelar en roll i folkets egen bestämmandeprocess. Enligt detta sätt att se på rättens subjekt argumenteras dessutom, utifrån normbaserade argument, att det av formuleringarna, varken i KMPR, KESKR eller i FN-stadgan, inte ges någon anledning att tolka ”folk” restriktivt.²⁴⁸

De som istället utgår från att det finns olika kategorier utgår i de flesta fall från tre kategorier. Den första är folk under kolonialt styre; här råder en ytterst bred konsensus. Den andra kategorin är människor boende i suveräna stater, då i bemärkelsen skydd mot främmande stats dominering. Den tredje kategorin är mer omdiskuterad men brukar i många fall bestå av etniska grupper eller ”raser”.²⁴⁹ Detta sätt stämmer överens med Antonio Cassese uppfattning i det att han håller folk under kolonialt styre såväl som folket i en stat som befinner sig under ockupation som hållare av rätten till externt självbestämmande men att det endast är etniska grupper under vissa förhållanden som har rätt till internt självbestämmande.²⁵⁰ Detta grundar Cassese i huvudsak på normativa argument, speciellt på *Friendly relations declaration*, där det stadgas att “.government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.”²⁵¹. Där stadgas enligt Cassese med andra ord att det bara är om skillnad görs utifrån ras eller religion som styret i ett land inte lever upp till principen om självbestämmande.²⁵² Det är enligt Cassese dock bara för ”gruppen” ras som det har utvecklats en sedvanerättslig rätt på området.²⁵³ Raic däremot, håller inte med om en sådan restriktiv tolkning utan förordar en tolkning där, också den i huvudsak utifrån normargument, en hel stats befolkning är hållare av rätten till internt självbestämmande. Detta gör han främst genom att se till de övriga artiklarna i KMPR och hur dessa gäller för hela befolkningen samt även utifrån mer faktabaserade argument om hur stater faktiskt agerar, då genom att se till det faktum att när staterna i enlighet med art. 40 KMPR rapporterat angående implementeringen av internt självbestämmande också har gjort detta utifrån hela sin befolkning.²⁵⁴ Förutom hela befolkningen av en stat samt folk under kolonialt styre, som Raic för övrigt ser som en specifik

²⁴⁸ Knop, s. 58

²⁴⁹ Se t.ex. Casese s. 120-121

²⁵⁰ Cassese, s. 90 och 147

²⁵¹ UN Doc. A/Res/2625, 24 Okt. 1970, Princip V, Para. 7

²⁵² Cassese, s. 112

²⁵³ Cassese, s. 120 f.

²⁵⁴ Raic, , s. 246

applikation av en generell regel och alltså inte som begränsande av subjektet för rätten,²⁵⁵ finner han likt Cassese att etniska grupper boende inom stater är hållare av rätten. Han sätter även upp vissa specifika kriterier som han anser sammanfatta vad som utgör ett ”folk”, då i bemärkelsen internt självbestämmande. Kriterierna består av två delar, den första delen är de objektiva, vilka inte alla behöver vara för handen, medan den andra delen består av ett subjektivt kriterium. Han ställer upp det som följer:

- ”(1) a group of individual human beings who enjoy some or all of the following features:
- (a) a (historical) territorial connection, on which territory the group forms a majority;
 - (b) a common history;
 - (c) a common ethnic identity or origin;
 - (d) a common language;
 - (e) a common culture;
 - (f) a common religion or ideology;
- (2) the belief of being a distinct people distinguishable from any other people inhabiting the globe, and the wish to be recognized as such, as well as the wish to maintain, strengthen and develop the group’s identity.”²⁵⁶

Dessa kriterier sammanfattar på ett rätt bra sätt de krav som brukar ställas upp i doktrin.²⁵⁷ När det gäller kriterium (2) kan sägas att detta krav på en individualitet finns med för att skilja på de minoriteter, som alltså har rätt till minoritetsrättigheter, men som inte har rätt till självbestämmande och *folk* som har rätt till självbestämmande. Det avgörande vid denna bedömning är alltså individualiteten hos folket ifråga. Lägg märke till att en överlappning kan ske där en grupp har karaktären av både ett *folk* och en *minoritet*.²⁵⁸ Som exempel på en minoritet kan framhållas ryssar som inte bor i Ryssland utan lever som en minoritet i något av grannländerna. Dessa uppfyller inte kraven på individualitet då de inte kan, eller för den delen inte vill, skiljas annat än i geografiska termer från ryssar boende i Ryssland. Ryssar boende i grannländerna skulle därmed sakna rätt till självbestämmande. Sett till syftet med självbestämmande är detta också relativt logiskt då deras kollektiva kulturella, etniska och historiska identitet kan anses tryggat genom den suveränitet som

²⁵⁵ Raic, s. 243

²⁵⁶ Raic, s. 262

²⁵⁷ Jmf. t.ex. med Karl Doehring som utgår ifrån internationella domstolens yttrande i Greco-Bulgarian Communities Case citerat ovan på sida 33, Knop, s. 63

²⁵⁸ Raic, s. 265 ff

Rysslands som stat besitter. Enligt Raics formulering är det dock folkets egen uppfattning som är det väsentliga, folkets egen ”..*belief of being a distinct people.*”. Detta stämmer väl överens med *EC Arbitration Commissions* yttrande kring bosnienserbernas eventuella rätt till självbestämmande där kommissionen tryckte på att det var upp till varje folk att själva avgöra sin identitet.²⁵⁹ I fallet Kosovo, som diskuterades ovan, framgick också att kosovoalbaner ansetts vara ett folk med rätt till självbestämmande trots att det finns ett Albanien.

5.2.2.3.1 Sammanfattande slutsats

Enligt min uppfattning är det relativt uppenbart att försök att få till stånd en enhetlig definition som täcker alla omständigheter där självbestämmande har aktualiserats eller för den delen kan aktualiseras blir problematisk. Detta betyder dock inte att regeln därmed blir omöjlig att tillämpa, något som historien klart visat inte är fallet.²⁶⁰ Utifrån ett grundläggande syfte att folk skall själva få avgöra sin politiska status och själva kunna styra över sin ekonomiska och kulturella utveckling finns anledning att vara bred i sin definition. Sett till normativa argument finns det heller ingenting i de grundläggande normerna som indikerar en restriktiv tolkning.²⁶¹ De fall där principen har tillämpats i praktiken har varit ytterst olika. Ibland har det gällt en stor blandning av etniska grupper boende inom samma koloniala område, ibland har det varit etniska grupper boende inom en suverän stat.²⁶² Det mesta talar därför för en bred tolkning av definitionen av folk. På något sätt måste dock en avgränsning göras, det är uppenbart att t.ex. folkpartister eller miljöpartister inte utgör ett folk med en rätt till självbestämmande i Sverige. För att möta dessa utmaningar är det därför troligtvis bäst att, så som bl.a. Raic har gjort, utgå från vissa kriterier, och utifrån dessa avgöra om gruppen ifråga utgör ett folk i bemärkelsen rätt till självbestämmande. I ett praktiskt sammanhang, med utgångspunkt i att det finns en grundläggande princip bestående av kärnan i självbestämmande, kan man sedan genom kriterierna utreda huruvida självbestämmande är tillämpligt i det enskilda fallet. De tillfällen där självbestämmande har tillerkänts en grupp torde också utgöra bra måttstockar i specifika fall där självbestämmande eventuellt kan komma ifråga.

²⁵⁹ Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM p. 1498

²⁶⁰ Något som framgått med önskvärd tydlighet av avkoloniseringen.

²⁶¹ Se FN-stadgan art. 1 (2), art. 1 KMPR och KESKR art. 1

²⁶² Jmf. t.ex. avkoloniseringen av Irak med bildandet av Kroatien.

5.2.4 Sammanfattande slutsats självbestämmande

Självbestämmande i internationell rätt är ett svårgripbart och svårdefinierat begrepp. Det som framkommit av ovan anförda redogörelse visar på en rätt som vuxit fram i samspel med den internationella politiken och som därför påverkats av de varierande realpolitiska förutsättningarna. Rätten har alltså förändrats med tiden. Som framgår av uppsatsens inledande diskussion kring teoretiska utgångspunkter speglar detta också min uppfattning av den internationella rätten och slår an till mitt något socialkonstruktivistiska synsätt. Ett tydligt exempel på en sådan förändring är den som skett kring innehållet i principen om självbestämmande så som den stadgas i FN-stadgans art 1 (2). Innehållet har gått från att enbart vara en luftig princip om självstyre till att utvecklas och fungera som stöd för t.ex. avkolonisering och som en rätt för ett folk att kontrollera sina egna naturresurser.²⁶³

Det faktum att ett juridiskt begrepp eller en juridisk norm är svår att greppa och definiera betyder inte att slutsatser ej kan dras kring vad den innebär. Jag har ovan försökt att utifrån vissa specifika frågeställningar arbeta mig igenom de olika delarna av självbestämmande. Dessa frågeställningar var: Vad har självbestämmande för karaktär, är det en regel eller en princip? Vad är innehållet i regeln eller principen? För vilka gäller den? Jag avser nu att som en sammanfattande slutsats kort redogöra för mina slutsatser kring dessa frågor.

Självbestämmandets kärna utgörs av en princip som syftar till att skydda ett kollektivs kulturella, etniska och historiska identitet men även dess politiska och ekonomiska frihet. Principen som enligt FN-stadgan gäller alla folk kan sedan tillämpas i specifika fall utifrån vissa förutsättningar. På detta vis kan principen således formas till en positiv rättsregel, vilket den t.ex. gjort när det gäller avkolonisering. Min slutsats kring den första frågan är därför att självbestämmande har karaktären både av en princip men också av en positiv rättsregel.

När det gäller självbestämmandets innehåll stod det relativt klart redan vid tidpunkten för kalla krigets slut att självbestämmande bestod av mer än endast en rätt för kolonier att uppnå självständighet. Ser vi till de normbaserade argumenten finner vi att samtliga traktat på FN-nivå talar om en rätt för *alla* folk till självbestämmande.²⁶⁴ Ser vi till ändamålet att skydda och bevara ett folks kultur, etnicitet och historia finns det ingenting som talar för att endast kolonier skulle omfattas av

²⁶³ Cassese, s. 67 f

²⁶⁴ se FN-stadgan art 1 (2), KMPR art 1, KESKR art 1

bestämmelsen. De grundläggande värden, nära sammankopplade med ändamålet för bestämmelsen, som låg till grund för koloniernas frihet kan på samma sätt vara aktuella även i andra fall än de strikt koloniala. Att tillämpa bestämmelsen bredare än endast för koloniala folk skulle även kunna leda till positiva konsekvenser då fler folk därmed skulle tillerkännas en rätt att bestämma sitt eget öde och därmed även till att sätta press på förtryckande regimer. Att självbestämmande är tillämpligt utanför den koloniala kontexten stämmer dessutom väl överens med bestämmelsens historiska utveckling. En utveckling som var i full fart även innan avkoloniseringens tid och som återopades och tillämpades i andra situationer än de strikt koloniala.²⁶⁵ Efter kalla kriget har denna slutsats dessutom bekräftats flera gånger då bestämmelsen de facto har tillämpats utanför den strikt koloniala kontexten.²⁶⁶ Detta gäller både i den bemärkelsen att självbestämmande har en intern såväl som en extern karaktär. Att även den externa aspekten lever kvar framgår bland annat av *Friendly relations declaration*.²⁶⁷ Den externa karaktären bör dock med hänsyn till motstående princip om territoriell integritet tillämpas ytterst restriktivt och kan därför endast bli aktuell under mycket speciella omständigheter. Dessa omständigheter är: gruppen ifråga skall ha en distinkt identitet samt utgöra en klar majoritet inom ett specifikt område. De behöver ha utsatts för omfattande kränkningar av de grundläggande mänskliga rättigheterna. Dessa ska i sin tur inte ha kunnat förhindras eller avhjälpas då gruppen har exkluderats från politisk delaktighet. Därutöver ska förhandlingar inte ha lett till någon lösning.²⁶⁸

Den interna aspekten består i stora drag av ett folks möjlighet till delaktighet i den politiska processen.²⁶⁹ Olika former av autonomi kan därför anses tillgodose rätten till internt självbestämmande.²⁷⁰ Internt självbestämmande är kanske idag, speciellt med avseende på att vi har 5000 olika etniska grupper men endast 194 stater, den mest betydelsefulla aspekten av självbestämmande.²⁷¹

²⁶⁵ T.ex. under mellankrigstiden när Europas karta ritades om, Raic, s. 188.

²⁶⁶ T.ex. vid Jugoslaviens upplösning: Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM p. 1498, och under Indonesiens ockupation av Östtimor: East Timor, Portugal v. Australia, Judgment, ICJ Rep. s. 90, 30 Jun., 1995

²⁶⁷ Generalförsamlingens UN Doc. A/Res/2625, 24 Okt. 1970, Princip V, Para. 7

²⁶⁸ Se t.ex. Ryngaert & Griffioen, s. 575

²⁶⁹ Raic, s. 238

²⁷⁰ Raic, s. 238 f.

²⁷¹ En bedömning som bland annat delas av Högsta domstolen i Kanada: Reference re Secession of Quebec, Supreme Court of Canada, ILM, Vol. 37, 1998, s. 1342-1377

När det gäller subjekten för rätten pekar det mesta på att en bred tillämpning bör nyttjas. Varken trakträtten, sedvanerätten eller praxis tyder på något annat.²⁷² Med beaktande av att en enhetlig definition bevisligen svårligen låter sig göras - jag har i mina studier av självbestämmande inte stött på någon definition som ens varit nära att vara kallad för vedertagen – får bästa sätt anses vara att ställa upp kriterier för att därigenom kunna bedöma och ställa prognoser kring för vilka rätten till självbestämmande gäller. Det kan faktiskt också tänkas att en sådan lösning medför positiva konsekvenser med beaktande av att rätten till självbestämmande har förändrats genom åren och därför troligen kommer att fortsätta att förändras även framöver. En alltför fixerad definition riskerar då att bli obsolet eller ha en hämmande effekt. Definierade kriterier däremot undviker stelbenthet samtidigt som den tillför förutsebarhet till systemet. Jag anser här att mycket talar för de av Raic uppsatta kriterierna som jag redogjort för ovan. Dessa förefaller ha en relativt bred förankring i doktrin och stämmer väl överens med de flesta av de situationer där självbestämmande tillämpats samt även med den beskrivning som internationella domstolen avgav i sitt yttrande gällande grekiska respektive bulgariska minoriteter i respektive land.²⁷³ När det gäller det sista kriteriet som Raic ställer upp, att folket i sin tur måste se sig själva som ett eget och från andra separat folk så finns det anledning att inte heller här vara så restriktiv som det vid en första anblick kan tyckas anbefallas. *EC Arbitration Commission* tryckte i sitt yttrande över bosnienserbernas eventuella rätt till självbestämmande på varje folks subjektiva rätt att definiera sig själva och sin grupps identitet.²⁷⁴ Ser vi dessutom till den senaste utvecklingen på området i fallet Kosovo så finner vi att kosovoalbaner de facto har upprättat suveränitet och brutit sig loss från Serbien trots att ett land för Albaner redan finns i Albanien. Fallet har också i doktrin diskuterats som ett fall rörande självbestämmande vilket får anses peka på att kosovoalbaner av många anses som ett folk i enlighet med rätten till

²⁷² Se för traktat t.ex. FN-stadgan art. 1 (2), art. 1 KMPR och KESKR art. 1 som inte på något sätt begränsar tillämpningsområdet utan faktiskt alla enbart benämner rätten som en *alla* folks rätt till självbestämmande. För sedvanerättsligt stöd se bara skillnaderna i de olika situationer där den tillämpats i allt från mellankrigstidens Europa, till avkolonisering och upplösningen av Balkan och forna östblocket. För stöd i praxis se skillnaderna när det gäller subjekt i t.ex. AÅland case, Western Sahara case eller Palestinian wall case. Även om det kanske skulle kunna hävdas att Palestinian wall case är ett fall av avkolonisering då folket i Palestina inte har givits sin rätt till självständighet utan istället blev föremål för en uppdelning av mandatet. Hade den först senare utvecklade doktrinen kring självbestämmande och avkolonisering tillämpats hade enligt den doktrinen följaktligen en stat, motsvarande mandatet Palestina, bildats.

²⁷³ *Greco-Bulgarian 'Communities'*, Advisory Opinion 1930, PCIJ Ser. B, No. 17, s. 21

²⁷⁴ Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM s. 1498

självbestämmande.²⁷⁵ En inte helt oansenlig mängd stater har dessutom valt att erkänna Kosovo som stat.²⁷⁶

6 Slutsats

Uppsatsen har nu kommit fram till den del där den huvudsakliga frågeställningen skall besvaras, alltså: Vilken rätt till självbestämmande har malajerna i södra Thailand och vad innebär den utifrån ett internationellrättsligt perspektiv?

Det första att besvara blir alltså huruvida malajerna har någon rätt till självbestämmande. Som framgått ovan krävs det för att malajerna i södra Thailand skall ha en sådan rätt att de är ett subjekt för rätten, alltså att de utgör ett folk i bemärkelsen alla *folks* rätt till självbestämmande. Osäkerhet eller helt enkelt missförstånd har gjort att diskussionen kring självbestämmandets subjekt emellanåt har förts på en närmast infantil nivå där det av rädsla för vad den egentligen innebär ofta har argumenterats enbart för att begränsa rätten i så stor utsträckning som möjligt.²⁷⁷ För att försöka hålla någon form av ordning i diskussionen ämnar jag därför att inledningsvis systematisera diskussionen. Enligt mig är det fördelaktigt om man delar upp bedömningen i två separata test. Det första testet är det bredare och testar huruvida självbestämmande i stort, alltså hela vägen upp på principnivå, är tillämpligt. Alla som kan räknas som subjekt här har rätt till internt självbestämmande. Nästa test är smalare och leder till en rätt till externt självbestämmande.

Om vi börjar med det första bredare testet, alltså självbestämmande i stort, är det här som Raics kriterier, som gällde just för internt självbestämmande, kommer in.²⁷⁸ Utifrån dessa finner vi att malajerna södra Thailand inte bara uppfyller några utan faktiskt alla av de uppsatta kriterierna i punkten (1). De har en gemensam historia, en gemensam etnisk identitet och ursprung, ett gemensamt språk, en gemensam kultur samt en gemensam religion. När det gäller punkten (2) blir det dock mer problematiskt. Malajer är inte bara bosatta i Patani utan även i Malaysia och har faktiskt

²⁷⁵ Se t.ex. Hilpold, P., The Kosovo Case and International Law: Looking for applicable Theories, *Chinese Journal of International Law* (2009), Vol. 8, No. 1, 47-61, eller Ryngaert & Griffioen, The Relevancy of Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers, *Chinese Journal of International Law* (2009), Vol. 8, No. 3, s. 573-587.

²⁷⁶ Totalt 75 länder

²⁷⁷ En rädsla som i mångt och mycket bygger på en felaktig uppfattning om att självbestämmande är lika med självständighet. Raic, s. 242 f.

²⁷⁸ För systematikens skull kan här även nämnas att ett sätt att passera igenom denna port är som en hel stats befolkning, detta är dock inte aktuellt i det nu aktuella fallet.

i Malaysia ett eget land starkt kopplat till den malajiska etniciten.²⁷⁹ Det skulle därmed kunna hävdas att Malajerna i södra Thailand faller på individualitetskravet. Som framkom tidigare i arbetet finner vi dock, om vi ser till normerna bakom principen, skäl att tillämpa en bred tolkning.²⁸⁰ Dessutom finner vi att bedömningen i huvudsak är subjektiv.²⁸¹ Malajerna i Patani har en subjektiv uppfattning av sig själva som ett folk av nationen Patani och alltså inte en etnisk identitet som endast är den av malaj och därmed liktydig med malajer i Malaysia.²⁸² Vi har dessutom ett modernt fall där ett folk, vars grannland har samma etniska identitet som folket i fråga, de facto har blivit självständiga och där, som diskuterats utförligt ovan, mycket tyder på att självbestämmande i högsta grad var aktuellt. I detta fall var dessutom folkets individualitet svagare än vad den får anses vara för malajerna i södra Thailand då malajerna här har en stark identitet kopplat till en nation som faktiskt varit självständig och som först blev fullt annekterad i början av 1900-talet. Med detta i beaktande får malajerna i södra Thailand anses vara ett subjekt för rätten till internt självbestämmande.

När det gäller det andra smalare testet, det som leder till externt självbestämmande, blir bedömningen klurigare. För att passera detta ”test” finns det, som framgick av diskussionen ovan under rubrik 5.2.2.2.1 *Externt självbestämmande*, framförallt två huvudsakliga rekvisit, antingen skall folket vara ett folk boende inom ett koloniserat territorium eller befinna sig under ockupation av främmande makt. Det kan vid en första anblick tyckas relativt uppenbart att båda dessa rekvisit ej föreligger. Södra Thailand kan inte direkt sägas befinna sig under ockupation av främmande makt då området har varit thailändskt under en relativt lång period. Väljer man dock att se annekteringen 1902 som en illegitim ockupation och som den tidpunkt då Patani upphörde att vara en självständig stat är det dock inte extremt långt tillbaka i tiden. Det skedde dock fortfarande nästan ett halvt sekel innan våldsförbudet infördes i FN-stadgan.²⁸³ Sett till mer faktabaserade argument kan man dessutom konstatera att Patani dessutom de facto stått under thailändskt styre sedan slutet av 1700-talet och att Patani redan under 1800-talet allt mer började integreras med det thailändska riket. Att backa alla gränser efter ”olagliga” aggressioner som skett sedan slutet av 1700-talet skulle resultera i

²⁷⁹ Något som framgår av bland annat att grupper i Patani har förordat sammanslagning med Malaysia.

²⁸⁰ Något som framgår om man ser till i hur olika situationer självbestämmande faktiskt har tillämpats i, i allt från Ålands eventuella association med Sverige, till avkolonisering eller till Jugoslaviens upplösning. Varken i KMPR, KESKR eller i FN-stadgan ges heller någon anledning att tolka ”folk” restriktivt utan samtliga av dessa internationellt grundläggande traktat använder en mycket bred formulering.

²⁸¹ Se t.ex. skiljedomskommissionens uttalande vid konferensen om om Jugoslavien: Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM p. 1498 eller Raic, s. 262 där det är ett folks ”..belief of being a distinct people..” är det som skall tas hänsyn till.

²⁸² Något som framgår av lokal historieskrivning som t.ex. i Ibrahim Syukris bok *History of The Malay Kingdom of Patani*

²⁸³ Se art. 2 (4) FN-stadgan

att i stort sett ingen nutida stat skulle ha sin nuvarande utformning.²⁸⁴ Dessutom skulle de praktiska problemen bli oöverstigliga. I en tid där stater attackerade varandra om vart annat dyker genast frågan upp vilken aggression ledande till ockupation som skall göras ogjord, genom historien har ofta ockupationer i realiteten böljat fram och tillbaka mellan världens stater. Det finns heller inget mig veterligen sedvanerättsligt stöd, eller för den delen någon bindande internationellrättslig rättsakt där en stats innehav av ett territorium har betraktats som ockupation om aggressionen ledande till innehavandet av territoriet ifråga legat så långt tillbaka i tiden. Detta oavsett om man utgår från de historiska datumen 1786, 1816 eller 1902.²⁸⁵

När det gäller huruvida området kan betraktas som koloniserat och därmed skall tillerkännas rätt till externt självbestämmande kan svaret också tyckas självklart. Jag skulle ändå vilja dröja vid denna fråga en aning. Som framgår ovan av redogörelsen för Patanis historia började Thailands dominering av Patani samt några av de provinser i nuvarande norra Malaysia samtidigt som Storbritannien koloniserade stora delar av regionen, bl.a. de övriga delarna av det som sedan skulle bli Malaysia. För de områden som blev erövrade av Storbritannien tillämpades avkoloniseringsprinciper. Detta gällde även för de områden som Thailand tog kontroll över samtidigt som de tog kontroll över Patani men som överlämnades till Storbritannien 1909. Patani ”koloniserades” alltså av Thailand medan övriga delar koloniserades av Storbritannien. Kontentan av detta blir alltså att de områden som hade ”turen” att erövrats av en europeisk makt tillerkänns rätt till externt självbestämmande medan de som hade ”oturen” att erövrats av en asiatisk makt nekats. Detta är synnerligen otillfredsställande men icke desto mindre ett faktum, avkolonisering har enbart tillämpats där en av de klassiska västmakterna har varit kolonialmakten ifråga. Det finns, som nämntes ovan i diskussionen kring externt självbestämmande, de som hävdar att doktrinen om avkolonisering kan sträckas längre än den strikt koloniala situationen och då till situationer som påminner om den koloniala. Enligt min uppfattning är detta ett synsätt som är tilltalande på många sätt, att saltvatten skiljer ett område från kolonialmakten eller att den förtryckande makten är europeisk är knappast vad som låg till grund för kraven på avkolonisering. Det finns dock inget normativt stöd för att tillämpa denna doktrin utanför den klassiska kolonialismen och låter sig därför, enligt min mening, inte göras.

²⁸⁴ Dessutom är det svårt att hävda dem olagliga då detta alltså var innan FN-stadgans tid och alltså innan det där uttryckta våldsförbudet.

²⁸⁵ Ett intressant exempel på hur luddiga denna typ av frågor är, är Israel-Palestina konflikten där områdena erövrades av Israel 1967 brukar benämnas *de ockuperade områdena* medan områdena erövrades 1948 inte gör detta.

I diskussionen ovan, under rubrik 5.2.2.2.1 *Externt självbestämmande*, fanns dock en tredje situation då externt självbestämmande kunde bli aktuellt, nämligen vid en så kallad *avhjälpande* rätt till secession. Kraven för denna är, för det första att den aktuella gruppen måste utgöra ett ”folk” enligt rätten till självbestämmande men också att folket utgör en klar majoritet inom ett givet område. Som vi såg i stycket ovan är malajerna i södra Thailand att betrakta som ett *folk* och som framgick i avsnittet om Patanis historia utgör malajerna i södra Thailand 80 procent av befolkningen i området. Det är givetvis svårt att säga vad som utgör en klar majoritet men med ledning av att en majoritet även är 51 procent får det anses högst rimligt att 80 procent utgör en klar majoritet. Andra kravet eller kriteriet består av att omfattande kränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna och systematisk diskriminering måste ha ägt rum. Ser vi till Patanis historia redogjord för ovan finner vi att det genom hela Patanis historia fram till nutid förekommit våld, övergrepp och diskriminering. Frågan är dock om det har skett i en tillräcklig omfattning. Jag skulle här vilja påminna om att principen om territoriell suveränitet utesluter en allmän rätt till secession och att secession därmed endast kan bli aktuellt som ett undantag under speciella omständigheter. Härav framgår att det inte räcker med att konstatera att våld och diskriminering har förekommit utan att det måste ha förekommit i en betydande omfattning. Sedan 2004 har 4400 människor dött i konflikten i södra Thailand, de flesta av dessa har dock med stor sannolikhet dödats i de attentat som grupperna som kämpar för Patanis självständighet utfört varför det är svårt att anse våldet tillräckligt för en avhjälpande secession. Diskrimineringen har förekommit och förekommer fortfarande. Den är dock inte heller, enligt min uppfattning, av sådan omfattning att det föranleder en avhjälpande rätt till secession, t.ex. så har malajer rösträtt på samma sätt som andra medborgare i Thailand, det finns malajer i parlamentet, muslimska skolor är tillåtna, även om restriktioner införts och tillstånd bitvis har dragits tillbaka. Ser man till det tredje kravet så talar mycket dessutom för att övergreppen skulle kunna förhindras eller avhjälpas på annat sätt en genom secession. Under de perioder då Thailand har fört en mer försonlig och, från ett kulturellt perspektiv, mer tillåtande politik i söder har också våldet och övergreppen varit betydligt färre från båda håll. De nuvarande grupperna för, enligt det fjärde kravet, heller inga förhandlingar med centralmakten i Bangkok. Min slutsats blir därför att någon avhjälpande rätt till secession ej föreligger.

Vi finner då att malajerna i södra Thailand enbart klarade det första testet och att de därmed endast har rätt till internt självbestämmande. Det som de då faktiskt har rätt till blir därför en smula oklart. Externt självbestämmande är lättare att hantera, är t.ex. området ifråga att räkna som en koloni stod

det också klart redan vid kalla krigets slut att det fanns en ovillkorlig rätt för folket boende i området att bilda en ny suverän stat, genomgå association med eller integrera sig med en befintlig stat. Bara för att rättsläget är oklart betyder det dock inte att slutsatser inte kan dras. Som vi såg ovan under rubriken för *internt självbestämmande* är det centrala delaktighet i den politiska processen. Exakt i vilken grad och på vilket sätt är inte klart utan kan variera men kopplat till syftet med självbestämmande framgår att det bör finnas delaktighet i de processer som rör skydd för bevarandet av den kulturella och/eller historiska identiteten hos de muslimska malajerna i södra Thailand. Exakt på vilket sätt det interna självbestämmandet tillgodoses är givetvis olika från situation till situation, det som räcker i en situation behöver nödvändigtvis inte räcka i en annan. I fallet Kosovo såg vi att efter att kriget avslutats, stor vikt lades vid att bygga upp någon form av självstyre för Kosovo. I doktrin var det även en vanlig uppfattning att det var först genom långtgående självstyre som rätten till självbestämmande kunde tillgodoses för kosovoalbanerna.²⁸⁶ Ser man till Patanis historia, beskriven ovan, framgår att hela Patanis tid under thailändskt styre har kantats av våldsamerheter. Dessa våldsamerheter har ofta kopplats samman med thailändska inskränkningar av den tidigare autonomin i söder och försök att göra området mer ”thai”. Malajerna är i klar majoritet i området och har en egen kultur som tidvis har utsatts för svåra prövningar av det thailändska styret. Sett till syftet med självbestämmande, att värna om ett folks historiska, etniska och kulturella identitet står det relativt klart att denna bäst har tillgodosetts genom autonomi för de södra provinserna. Genom historien har perioder präglade av autonomi varit de minst våldsamma och präglats av störst kulturell acceptans medan perioder då denna beskuren eller då den malajiska kulturen på ett eller annat sätt har begränsats har varit de mest våldsamma. I dagens situation finns dock en svårighet med som inte fanns i samma utsträckning tidigare, ett från separatistgrupperna tillsynes urskilningslöst våld riktat mot civila, då i huvudsak buddister. Då ett av huvudsyftena med självbestämmande är att bidra till ett ökat skydd för de mänskliga rättigheterna är även de buddistiska civila en aspekt som givetvis måste beaktas. Autonomi innebär dock inte på samma sätt som en secession att den thailändska kontrollen över territoriet upphör. Autonomi kan utformas på flera olika sätt och militärt och polisiärt kommer givetvis thailändsk närvaro att fortlöpa. Området skulle som sagt inte bilda en egen stat utan skulle fortsatt ingå under thailändsk suveränitet och därmed också vara den thailändska militärens ansvar att värna. Med ökad autonomi kommer den i söder utbredda känslan av att vara andra klassens

²⁸⁶ För ett exempel, se Cedric Ryngaert & Griffioen, The Relavance of Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers, *Chinese Journal of International law* (2009), Vol. 8, No. 3, s. 573-587I

medborgare och att själva vara, men också uppfatta sin kultur, som under attack att minska då de återigen kommer att kunna värna sin egen kultur och identitet. Det får bedömas som högst sannolikt att sambandet mellan autonomi och lugn och ökad kulturell acceptans kommer att fortsätta. Jämför vi dessutom med Hannums lista över några av huvudfrågorna som kan aktualisera autonomi, nämligen: språk, utbildning, jobb, sociala förmåner, mark, naturresurser och tillgång till det lokala styret, finner vi att de flesta av dessa är för handen.²⁸⁷ Min slutsats blir därför att rätten till självbestämmande ger malajerna i södra Thailand rätt till internt självbestämmande i form av autonomi.

²⁸⁷ Hannum, s. 469

7 Källförteckning

7.1 Offentligt tryck

Motion 2009/10:U351, Mänskliga rättigheter i Patani, södra Thailand

Utrikesdepartementets kommande rapport för mänskliga rättigheter i Thailand 2010

7.2 Litteratur

7.2.1 Böcker

Abuza, Zachary, *Conspiracy of Silence The Insurgency in Southern Thailand*, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 2009

Baaz, Mikael, *Rätt och politik i det internationella samhället. Essäer och artiklar*, Jure: Stockholm, 2010

Baaz, Mikael, *The use of force and International Society*, Jure Förlag AB, Stockholm, 2009

Boccard, Marie-Hélène, *A right to Self-Determination and a Privilege to Independence, A legal Assesment of the Prospects for Peace & Security in the Middle East*, Elanders Gotab, Stockholm, 2007

Bring, Ove & Mahmoudi, Said, *Sverige och folkrätten*, tredje upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm 2007

Brunnée, Jutta & Toope, Stephen J., *Legitimacy and Legality in International Law: An Interactional Account*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Buchanan, Allen, *Justice, Legitimacy, and Self-Determination*, Oxford University Press, New York, 2004

Cassese, Antonio, *Self Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996

Cassese, Antonio, *The Self-Determination of peoples* i L. Henkin (Red.), THE INTERNATIONAL BILL OF RIGHTS, 1981

Crawford, James, *Outside the colonial Context*, i W.J.A Macartney (Red.) *Self-Determination in the Commonwealth*, s. 13-14. Aberdeen University Press, Aberdeen, 1988

Dixon, Martin, *Textbook on International Law*, sjätte upplagan, Oxford Univeristy Press, New York, 2007

Franck, Thomas, *Postmodern tribalism and the right to secession*, i Brölmann. (Red.) *PEOPLES AND MINORITYS IN INTERNATIONAL LAW*, s. 3, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993

Funston, John, *Southern Thailand: The Dynamics of Conflict*, Seng Lee Press Pte Ltd, Singapore, 2008

Hannum, Hurst, *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*, revised edition, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996

Ibrahim, Syukri, *The Malay Kingdom of Patani*, Silkworm Books, Chiang Mai, 2005

Knop, Karen, *Diversity and Self-Determination in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002

Martinsson, Claes, *Kreditsäkerhet i fakturafordringar – en förmögenhetsrättslig studie*, Iustus förlag AB, Uppsala, 2002

Pomerance, Michla, *Self-Determination in Law and Practice*, Martinus Nijhoff Publishers, Haag, 1982

Raic, David, *Statehood and the law of Self-Determination*, Kluwer Law International, Haag, 2002

Strömberg, Tore, *Rättsfilosofins historia i huvuddrag*, Studentlitteratur, Lund, 1989

7.2.2 Artiklar

Crawford, *Book review of Self-Determination of Peoples: A legal Reappraisal* by A. Cassese (1996) 90 American Journal of International Law, s. 331-3

Hilpold, Peter, *The Kosovo Case and International Law: Looking for applicable Theories*, Chinese Journal of International Law (2009), Vol. 8, No. 1, 47-61

Pippan, Christian, *The International Court of Justice's Advisory Opinion on Kosovo's declaration of independence; an exercise in the art of silence*, EJM 3–4 (2010) 3: 145–166, s. 147

Ryngaert, Cedric, & Griffioen, Christine, *The Relavance of Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers*, *Chinese Journal of International law* (2009), Vol. 8, No. 3, 573-587, s. 574,

Wendt, Alexander, *Anarchy is what States Make of it: The social Construction of Power Politics*, *International Organization*, Vol. 42, utgåva 2 (våren 1992), 391-425

7.2.3 Övrig Litteratur

Human Rights Watch, *No One Is Safe*, Aug. 2007 Vol. 19, No. 13. s. 29 f

International Commission of Jurists, East Pakistan Staff Study, International Commission of Jurists Review, Vol. 8, 1972, s. 23-62

Peter Chalk, *The Malay-Muslim Insurgency in Southern Thailand*, RAND, National Defense Research Institute, 2008

Report of the Commission of Jurists, LNOJ, Spec. Supp., No. 3, 1920, s. 3-19

Report of the Commission of Rapporteurs, LN Doc. B7.21/98/106, 1921, s. 22-23

Neil J. Melvin, *Conflict in Southern Thailand*, SIPRI policy paper no. 20

7.3 Rättsakter FN

7.3.1 Resolutioner Generalförsamlingen

UN Doc. A/Res/1514, 14 Dec. 1960

UN Doc. A/Res/1541 (XV), 15 Dec. 1960

UN Doc. A/Res/2037 (XX), 7 Dec. 1965

UN Doc. A/Res/2105 (XX) 20 Dec. 1965

UN Doc. A/Res/2625, 24 Okt. 1970

UN Doc. A/Res/2649, 30 Nov. 1970

UN Doc. A/Res/2878 (XXVI), 20 Dec. 1971

7.3.2 Resolutioner Säkerhetsrådet

UN Doc. SC/Res/180, 27 Jul. 1963

UN Doc. SC/Res/183, 11 Dec. 1963

UN Doc SC/Res/217, 20 Nov. 1965

UN Doc. SC/Res/290, 8Dec. 1970

UN Doc. SC/Res/384, 22 Dec. 1975

UN Doc. SC/Res/389, 22 Apr. 1976

UN Doc. SC/Res/1160, 31 Mar. 1998

UN Doc. SC/Res/1244, 10 Jun. 1999

7.3.3 Övriga FN-dokument

Human Rights Committee, General Comment 12, Art. 1, 21th sess., 1984, Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies, UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.1, 1994, s. 12

The Comprehensive proposal for Kosovo Status Settlement, Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status, UN Doc. S/2007/168/Add.1 26 Mar. 2007

Regulation on a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo, UNMIK/REG/2001/9, 15 Maj, 2001

7.4 Praxis

7.4.1 Internationella domstolen

Anglo-Norwegian Fisheries Case, 1951, ICJ Rep. 116

East Timor Case, Portugal v. Australia, *Case Concerning East Timor*, 1995, ICJ Rep. 90

Lotus Case, France. v. Turkey, *The Case of the S.S. Lotus*, 1927 P.C.I.J. Ser. A No. 10, Sep. 7

Maine Case, *Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area*, 1984, ICJ Rep. 246

Nicaragua v. USA, *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, 1984, ICJ Rep. 392

North Sea Continental Shelf Cases, 1969, ICJ Rep. 3

Namibia case, *Legal Consequences for states of the continued presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding security council resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion 1971, ICJ Rep. 9

Western Sahara case, *Western Sahara*, Advisory Opinion, 1975, ICJ Rep. 6

Palestinian Wall Case, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, 2004, ICJ Rep. 136

Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Press Release No. 2010/25, 22 Jul. 2010,

7.4.2 Europadomstolen för mänskliga rättigheter

Loizidou v. Turkey (Merits), Judgment, 18 Dec. 1996, Reports of Judgments and Decisions of the European Court of Human Rights, 1996 VI, s. 2216, s. 2241

7.4.3 Övrig praxis

Reference re Secession of Quebec, Supreme Court of Canada, ILM, Vol. 37, 1998, s. 1342-1377,

The Aaland Islands Question, LN Doc. B7.21/68/106, 1921

Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission, Opinion No. 2, (1992) 31 ILM s. 1498

7.5 Internet

Kosovos självständighetsförklaring:

http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf

Göran Lyséns artikel på Newsmill den 4 augusti: 2010

<http://www.newsmill.se/artikel/2010/08/04/professor-internationella-domstolar-missf-rst-r-sitt-uppdrag>

Jones, Sara, *Framing the Violence Southern Thailand: Three waves of Malay-Muslim Separatism*, the Faculty of the center for International Studies of Ohio University, 2007 -
<http://www.seas.ohio.edu/Pdfs/Theses/Jones.pdf>